

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Випускна робота бакалавра
на тему «Соціальне страхування в Україні: сучасні виклики та
перспективи розвитку»

Виконав: студент 4-го курсу, групи 401-ЕФ
Спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Кайяль М.М.

Керівник: к.е.н., доцент Скриль В.В.

Рецензент: начальник відділу по роботі з
корпоративними клієнтами
ПОЛТАВСЬКОЇ ДИРЕКЦІЇ
ПРАТ СК «АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ»
Лещенко Т.Д.

Засвідчую, що в цій роботі немає запозичень із
праць інших авторів без відповідних посилань
Кайяль М.М.

Підтверджую достовірність даних, використаних
у роботі
Кайяль М.М.

Полтава, 2025 року

АНОТАЦІЯ

Кайяль М.М. «Соціальне страхування в Україні: сучасні виклики та перспективи розвитку». Рукопис. Випускна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» – Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, 2025.

Робота містить 73 сторінок, 25 таблиць, 15 рисунків, список літератури з 79 джерел.

Ключові слова: соціальне страхування, страхові внески, соціальні фонди, демографічні виклики, тіньова економіка, фінансова стабільність, цифровізація, добровільне страхування, управління фондами, внутрішньо переміщені особи, війна, соціальні виплати.

Мета роботи – визначення сучасних проблем функціонування системи соціального страхування в Україні та обґрунтування перспективних напрямів її вдосконалення в умовах глибоких трансформацій.

Об'єктом дослідження є дослідження виступає система соціального страхування в Україні як складова системи соціального захисту населення.

Предметом дослідження є організаційно-економічні механізми функціонування системи соціального страхування в Україні в умовах сучасних викликів.

У випускній роботі досліджено сутність, принципи та функції соціального страхування як складової системи соціального захисту населення; проаналізовано його місце серед інших форм соціального забезпечення, історичні етапи становлення в Україні та ключові законодавчі акти. Розглянуто міжнародний досвід і можливості його адаптації. Дано характеристику сучасної системи соціального страхування в Україні, її структури та видів виплат. Визначено основні фінансові та інституційні проблеми, зокрема демографічні зміни, тінізацію економіки, вплив воєнних дій та внутрішньої міграції. Обґрунтовано напрями реформування, необхідність впровадження

інноваційних механізмів та надано пропозиції щодо удосконалення управління й фінансування системи.

ANNOTATION

Kaial M.M. "Social insurance in Ukraine: current challenges and prospects for development". Manuscript. Graduation thesis for the first (bachelor's) level of higher education in specialty 072 "Finance, Banking and Insurance" – National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic", Poltava, 2025.

The work contains 73 pages, 25 tables, 15 figures, bibliography from 79 sources.

Keywords: social insurance, insurance contributions, social funds, demographic challenges, shadow economy, financial stability, digitalization, voluntary insurance, fund management, internally displaced persons, war, social benefits.

The purpose of the work – Identification of current problems in the functioning of the social insurance system in Ukraine and justification of promising directions for its improvement under conditions of profound transformations.

The object of the research is the social insurance system in Ukraine as a component of the country's social protection system.

The subject of the research is the organizational and economic mechanisms of the functioning of the social insurance system in Ukraine under current challenges.

The final thesis examines the essence, principles, and functions of social insurance as a part of the social protection system. It analyzes its position among other forms of social security, the historical stages of its development in Ukraine, and key legislative acts. International experience and its potential adaptation are considered. The current social insurance system in Ukraine, its structure, and types of benefits are described. The main financial and institutional problems are identified, including demographic changes, the shadow economy, the impact of war, and internal migration. The paper substantiates directions for reform, the need to implement innovative mechanisms, and offers proposals for improving the management and financing of the system.

ВСТУП

Система соціального страхування є фундаментальним елементом соціального захисту населення в умовах соціально-економічної нестабільності, зростання нерівності та посилення демографічних викликів. В Україні соціальне страхування виконує ключову роль у забезпеченні гарантій громадян на випадок втрати працездатності, безробіття, хвороби, нещасного випадку, а також у пенсійному забезпеченні. Проте в умовах війни, економічної кризи та структурних дисбалансів система зазнає значного тиску, що вимагає її глибокої модернізації.

На сучасному етапі соціальне страхування в Україні функціонує через окремі цільові фонди, діяльність яких регулюється державою та спрямована на надання громадянам соціальних гарантій. Однак реалії сьогодення – такі як воєнні дії, масова міграція, погіршення фінансової дисципліни, тінізація зайнятості – виявили низку системних проблем, які стримують ефективність соціального захисту населення та підривають фінансову стабільність відповідних фондів.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексної оцінки існуючих викликів і пошуку оптимальних шляхів реформування системи соціального страхування з урахуванням міжнародного досвіду, цифрових можливостей та соціально-економічних реалій. У центрі уваги – питання фінансової стійкості, прозорого адміністрування, рівного доступу до страхових послуг, а також адаптація системи до потреб вразливих категорій населення.

Метою даної роботи є визначення сучасних проблем функціонування системи соціального страхування в Україні та обґрунтування перспективних напрямів її вдосконалення в умовах глибоких трансформацій.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано низку завдань: проаналізувати теоретичні засади соціального страхування, дослідити поточний стан галузі, виокремити фінансові та управлінські виклики, а також

запропонувати шляхи модернізації системи з урахуванням найкращих міжнародних практик.

Предметом дослідження є організаційно-економічні механізми функціонування системи соціального страхування в Україні в умовах сучасних викликів.

Об'єктом дослідження виступає система соціального страхування в Україні як складова системи соціального захисту населення.

Методи дослідження: економіко-статистичний аналіз, системний підхід, порівняльний аналіз, кореляційно-регресійне моделювання, сценарне прогнозування, графічне моделювання.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання результатів дослідження для розробки стратегій державного регулювання, покращення діяльності страхових компаній, розробки нових страхових продуктів, адаптованих до кризових умов, а також підвищення довіри споживачів до страхування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

1.1. Сутність, принципи та функції соціального страхування як складової системи соціального захисту населення

Сутність соціального страхування полягає у забезпеченні матеріальної та соціальної підтримки громадян у випадку настання страхових ризиків, таких як хвороба, безробіття, нещасні випадки, тимчасова або постійна непрацездатність. Це система економічного захисту населення, яка фінансується за рахунок внесків роботодавців, працівників або держави, залежно від виду страхування та національних норм.

В Україні соціальне страхування відіграє ключову роль у забезпеченні соціальної та економічної стабільності. Запровадження ефективної системи соціального страхування зумовлене особливими умовами, притаманними українському суспільству й економіці [23].

Соціальне страхування в Україні має особливу актуальність, зумовлену низкою важливих факторів:

- економічна нестабільність – коливання економічної ситуації та інфляційні процеси підвищують ризики втрати доходів і потребу в соціальному захисті;
- старіння населення – зростання частки людей похилого віку збільшує потребу в пенсійних і соціальних виплатах, що підтримує стабільність їхнього рівня життя;
- поширеність неформальної зайнятості – значна частина населення працює без офіційного оформлення, що підвищує необхідність у системі соціального страхування для захисту таких працівників;
- соціальна нерівність – зростання розриву між рівнями доходів населення обумовлює потребу в механізмах підтримки малозабезпечених і вразливих груп;

– військовий конфлікт та його наслідки – значна кількість людей опинилася у складних життєвих обставинах через військові дії, що потребує розширення соціального захисту;

– сучасні трудові ризики та пандемії – нові ризики, такі як поширення інфекційних захворювань і зміна умов праці, вимагають удосконалення системи соціального страхування для підтримки здоров'я та безпеки працівників.

На основі прагнень українського народу до належного соціального захисту було прийнято основний закон, який регулює соціальне забезпечення в Україні. Відповідно до Конституції України був ухвалений закон «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [26], що визначає організаційні, правові та фінансові основи і принципи функціонування системи соціального страхування в країні (рис. 1.1)

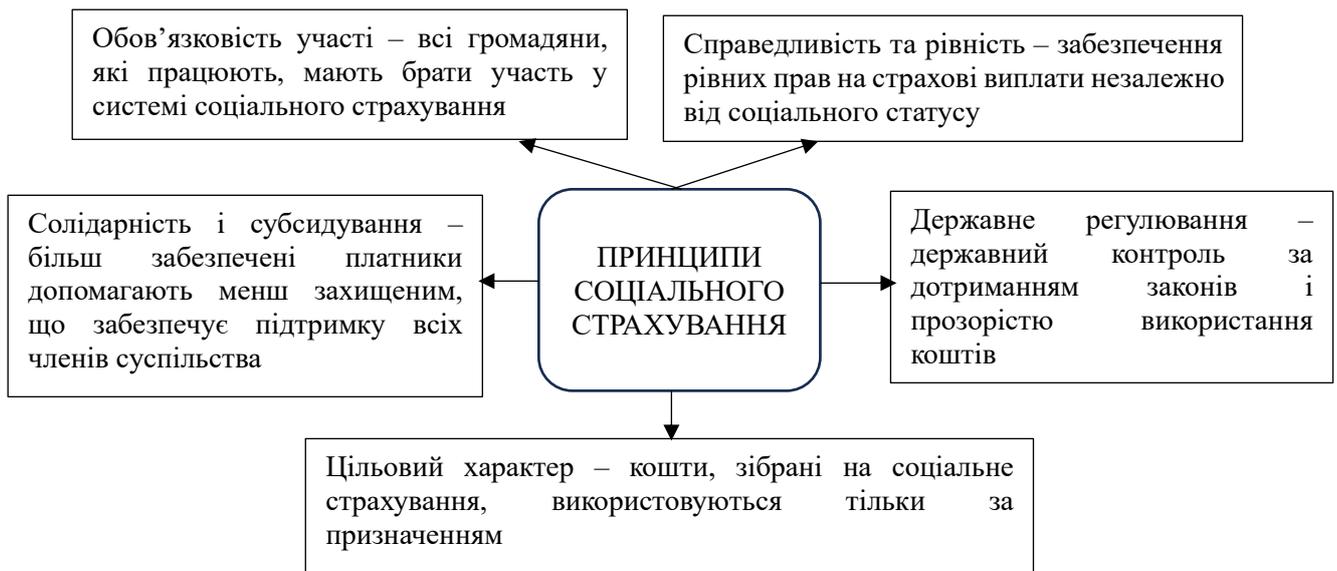

Рис. 1.1. Принципи соціального страхування [9]

Соціальне середовище України зосереджене на вирішенні актуальних завдань, які визначаються соціальними потребами та функціями держави [26].

Починаючи з 1 січня 2024 року, прожитковий мінімум було визначено на рівні 3028 гривень [24]. За інформацією Національної служби статистики України [3], дослідження показників рівня життя виявило, що з 2014 року нерівність доходів посилилася, що призвело до зростання соціальної

диференціації. Наприклад, у 2019 році доходи 20% найбільш забезпечених українців у 3,5 рази перевищували доходи 20% найбідніших.

На рис. 1.2 розглянуто елементи системи соціального захисту населення України.

Рис. 1.2. Складові системи соціального захисту населення в Україні [14]

Як видно, ця система складається з Ієрархічних рівнів, Видів виплат та Інституційних установ. До ієрархії рівнів включено наднаціональний рівень; виплати охоплюють різні соціальні форми; а інституційні установи розподілено на окремі підсистеми.

Основні функції соціального страхування:

- захисна функція – забезпечує соціальний захист та підтримку вразливих верств населення, сприяє збереженню гідного рівня життя;
- компенсаційна функція – спрямована на часткове або повне відшкодування втрачених доходів у разі настання страхових випадків;
- превентивна функція – передбачає заходи для попередження нещасних випадків, захворювань або інших ризиків;
- регуляторна функція – впливає на ринок праці, стимулює зайнятість та зменшує соціальну напруженість.

Фінансування системи соціального захисту в Україні відбувається за рахунок державного бюджету та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування (рис. 1.3) [17].

Рис. 1.3. Організація фінансування соціального захисту в Україні [33]

Фінансування соціального захисту в Україні здійснюється як з державного бюджету, так і з фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, що забезпечує покриття різних соціальних потреб населення.

Таким чином, соціальне страхування є важливим елементом системи соціального захисту, який забезпечує фінансову підтримку громадянам у разі настання непередбачуваних життєвих подій, таких як хвороба, безробіття, старість чи інвалідність. Воно ґрунтується на принципах солідарності та обов'язковості, що дозволяє створювати фінансові резерви для надання соціальних виплат та забезпечення стабільності у важких життєвих ситуаціях. В Україні система соціального страхування фінансується через державний бюджет та спеціалізовані фонди, забезпечуючи доступ до соціальних гарантій для всіх верств населення.

Соціальне страхування є складовою фінансової системи, яка відображає економічні взаємини, що виникають у процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту. Ці взаємини передбачають формування та використання грошових фондів, спрямованих на забезпечення соціальних потреб населення країни [19].

Система соціального страхування умовно складається з двох основних компонентів: відновлення та підтримка працездатності працівників; гарантування матеріального забезпечення осіб, які втратили працездатність або ніколи її не мали, через надання соціальних послуг [7].

На відміну від державного страхування, добровільне соціальне страхування ґрунтується на принципах колективної взаємодопомоги без залучення державної підтримки чи бюджетних коштів. Цей вид страхування має такі особливості:

- управління страховими фондами здійснюється на демократичних засадах;
- автономне керування, що базується на праві самостійного прийняття рішень щодо внутрішньої організації;
- система соціального партнерства, яка відображає взаємодію між роботодавцями та найманими працівниками;
- пряма залежність розміру страхових виплат і програм від доходів страхувальників.

Активна робота страхових компаній у сфері приватного страхування приносить значну користь та вигоду державі, оскільки сприяє зменшенню державних витрат на такі соціальні потреби населення, як покриття втрати працездатності через хворобу чи нещасний випадок [34].

Роль страхових компаній у системі соціального страхування є значною, оскільки вони виконують функції посередників між застрахованими особами та системою соціального захисту. Основні напрями діяльності страхових компаній представлені на рис. 1.4.

Таким чином, страхові компанії в системі соціального страхування не лише забезпечують виплати та накопичення фінансових ресурсів, але й активно сприяють підвищенню якості соціального захисту. Їхня роль є ключовою у забезпеченні стабільності й доступності страхових послуг для населення. Розвинена система страхування загалом позитивно впливає на економічний стан країни та підвищує рівень впевненості населення в майбутньому.

Основні страхові послуги, які страхові компанії України пропонують у сфері соціального страхування населення, включають [45]:

– медичне страхування – покриття витрат на медичні послуги, лікування, профілактику захворювань і медикаменти для застрахованих осіб, зокрема добровільне медичне страхування для захисту здоров'я працівників;

– страхування на випадок нещасного випадку – виплати у разі травм, нещасних випадків на виробництві чи в побуті, що забезпечують компенсацію втрат доходу та оплату медичних витрат;

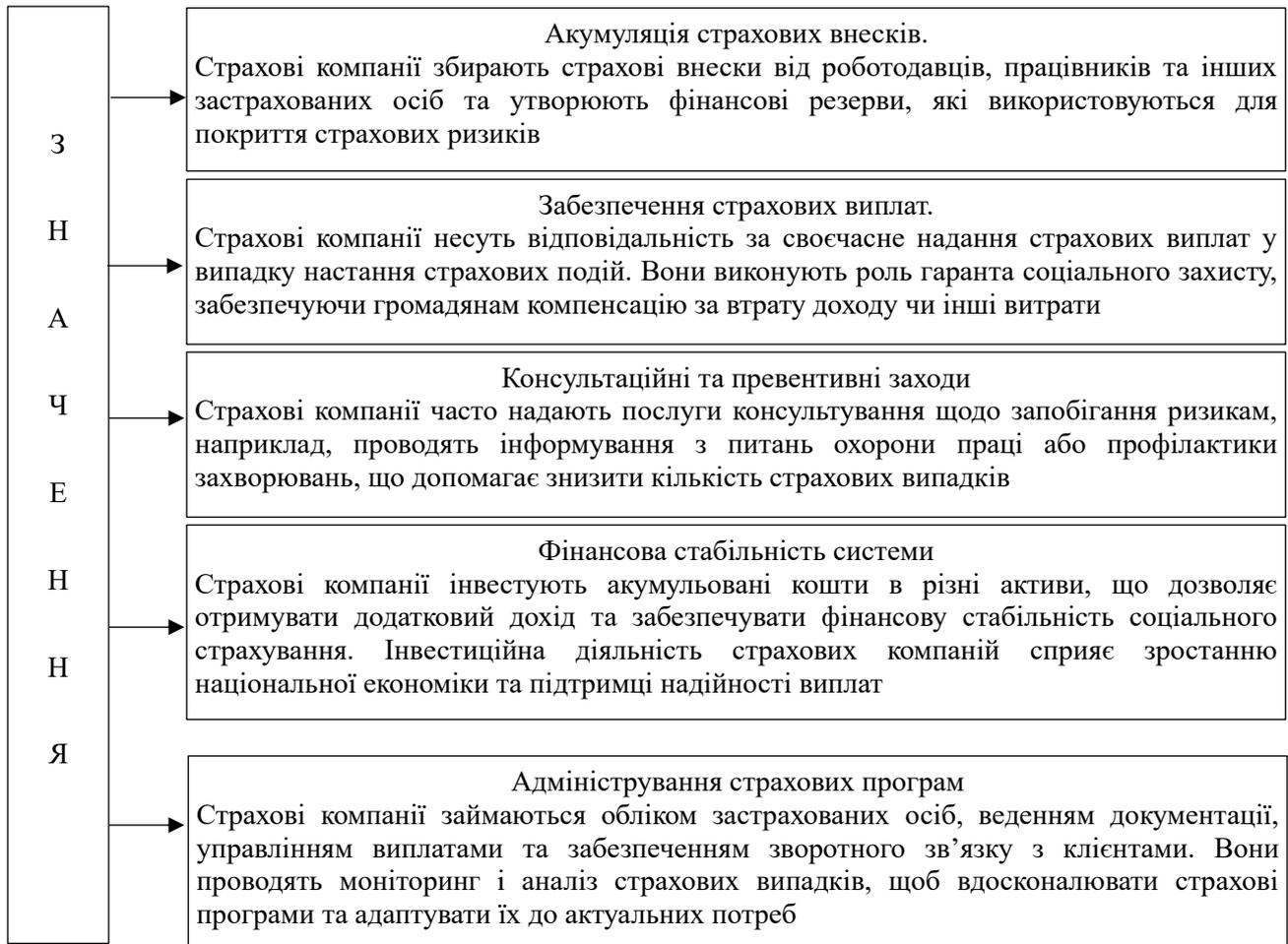

Рис. 1.4. Значення страхових компаній у системі соціального страхування

[34]

– пенсійне страхування – накопичувальні програми, які забезпечують застрахованим додатковий дохід на пенсії, доповнюючи державну пенсійну систему;

– страхування від тимчасової втрати працездатності – забезпечує фінансову підтримку у разі тимчасової непрацездатності через хворобу або травму, що дозволяє зберегти рівень доходів;

– страхування від безробіття – надання виплат на випадок втрати роботи для підтримки фінансової стабільності під час пошуку нового місця працевлаштування;

– страхування на випадок інвалідності – виплати особам, які отримали інвалідність, для забезпечення їхніх потреб та компенсації втрат доходу.

Зазначені послуги надають громадянам фінансову безпеку у випадку непередбачуваних ситуацій, сприяючи стабільності в суспільстві й підтримці добробуту.

До актуальних підходів для подальшого розвитку добровільного страхування належать:

– стимулювання участі страховиків у системі обов'язкового страхування;

– впровадження європейських стандартів регулювання страхової діяльності;

– підвищення рівня довіри до страхових компаній;

– вдосконалення нормативно-правової бази для особистого страхування громадян;

– виконання страховими компаніями всіх умов страхових договорів [35].

Зазначені підходи до розвитку особистого страхування сприятимуть досягненню таких цілей, як покращення якості медичних послуг; стабілізація демографічної ситуації в Україні; підвищення економічного рівня життя громадян; зменшення навантаження на державний бюджет у частині соціальних виплат; збільшення рівня конкуренції серед страхових компаній; забезпечення стабільного соціально-економічного стану держави, що підвищить її привабливість для іноземних та національних інвесторів.

Таким чином, страхові компанії відіграють важливу роль у розвитку соціального страхування, сприяючи фінансовій стабільності, соціальному захисту населення та зменшенню навантаження на державний бюджет.

Страховики забезпечують широкий спектр послуг, включаючи медичне, пенсійне страхування, страхування на випадок інвалідності, втрати працездатності чи безробіття, що гарантує фінансову безпеку в непередбачуваних ситуаціях. Завдяки активній діяльності страхових компаній, розвиток добровільного страхування стає пріоритетним, особливо з урахуванням впровадження європейських стандартів регулювання, підвищення довіри до страховиків та вдосконалення законодавчої бази. Зазначені заходи не лише сприяють підвищенню якості страхових послуг, але й стимулюють економічний розвиток країни, зміцнюють соціальну стабільність та підвищують привабливість України для інвестицій.

1.2. Історичний розвиток соціального страхування в Україні

Передумови виникнення соціального страхування в Україні пов'язані з історичними змінами у підходах до соціального захисту населення. Ідея організованого страхування соціальних ризиків з'явилася ще у XIX столітті під впливом європейських соціальних реформ і була поступово адаптована до умов українських територій, які перебували у складі різних імперій. Із здобуттям незалежності Україна отримала можливість формувати власну систему соціального страхування, базуючись на кращих міжнародних практиках. Важливими етапами цього процесу стали ухвалення відповідного законодавства, створення державних фондів та поступова інтеграція цифрових механізмів адміністрування. Аналіз еволюції системи соціального страхування дає змогу зрозуміти особливості її сучасного функціонування та виклики, з якими вона стикається [44].

Варто відзначити, що передумови виникнення соціального страхування на території України були зумовлені низкою соціально-економічних факторів, серед яких варто виділити:

1. Розвиток капіталістичних відносин та індустріалізація. У XIX – на початку XX століття бурхливий розвиток промисловості призвів до зростання

чисельності робітничого класу, умови праці якого часто були важкими та небезпечними. Це спричинило зростання травматизму, професійних захворювань, а також нестабільність зайнятості.

2. Соціальна незахищеність робітників. Відсутність належного законодавчого регулювання трудових відносин та системи соціального захисту робила робітників вразливими до втрати працездатності, безробіття, старості та інших соціальних ризиків.

3. Загострення соціальних протиріч. Зростання соціальної нерівності та майнової диференціації суспільства призводило до посилення соціальної напруженості та невдоволення серед робітників, що вимагало від держави вжиття заходів для соціального захисту населення.

4. Вплив європейського досвіду. Розвиток систем соціального страхування в країнах Західної Європи, зокрема в Німеччині за часів Отто фон Бісмарка, слугував прикладом для Російської імперії, частиною якої на той час була значна територія України.

5. Перші спроби самоорганізації робітників. Виникнення кас взаємодопомоги та робітничих організацій, які намагалися надавати підтримку своїм членам у випадку хвороби, втрати працездатності чи інших скрутних обставин, стали однією з форм зародження колективного соціального захисту.

Перші законодавчі спроби врегулювання питань соціального захисту на території України датуються ще часами Руської Правди, де згадувалися певні форми допомоги. Проте, ці кроки стосувалися переважно страхування майна держави та приватної власності [66].

Класичне страхування в сучасному розумінні почало проникати в Україну з XIII століття з появою філій англійських страхових компаній. У 1857 році в Одесі було створено Російське товариство пароплавства і торгівлі, яке мало значний страховий капітал.

Однак, становлення саме соціального страхування, спрямованого на захист найманих працівників від соціальних ризиків, почалося значно пізніше, під впливом вищезазначених передумов.

Щодо етапів становлення соціального страхування на території сучасної України, то вони були проаналізовані та сформовані у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Етапи становлення соціального страхування на території України

Етап	Опис
Дорадянський період (до 1917 р.)	<ul style="list-style-type: none"> - Перші законодавчі акти, що стосувалися окремих аспектів соціального захисту робітників на рівні Російської імперії. - Зародження робітничих страхових товариств та кас взаємодопомоги. - Обмежений характер соціального захисту та його поширення переважно на окремі категорії працівників.
Радянський період (1917 – 1991 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> - Створення державної централізованої системи соціального забезпечення, яка поступово витіснила страхові принципи. - Включення бюджету соціального страхування до складу державного бюджету (з 1938 р.), що фактично перетворило його на інструмент розподілу державних коштів на соціальні потреби. - Формальне існування соціального страхування, управління яким здійснювалося через профспілкові організації, проте фінансування та основні рішення контролювалися державою. - Гарантування певного рівня соціального захисту для всіх громадян, але з обмеженим вибором та недостатньою гнучкістю. - Скасування допомоги по безробіттю та централізація управління соціальним страхуванням.
Період становлення незалежної України (1991 – 2000 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> - Відновлення ідеї соціального страхування як окремої системи фінансування соціального захисту. - Прийняття перших законодавчих актів, спрямованих на створення фондів соціального страхування (Фонд соціального страхування України, Пенсійний фонд України, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України). - Розмежування функцій державного соціального забезпечення та соціального страхування. - Пошук оптимальних моделей функціонування системи в умовах переходу до ринкової економіки.
Період розвитку та реформування (з 2001 р. до сьогодні)	<ul style="list-style-type: none"> - Подальше реформування системи соціального страхування, спрямоване на підвищення її фінансової стійкості, ефективності та адаптації до сучасних викликів. - Об'єднання окремих фондів соціального страхування (наприклад, об'єднання фондів соціального страхування з тимчасової втрати працездатності та від нещасних випадків на виробництві). - Впровадження нових інформаційних технологій та цифровізація процесів адміністрування соціального страхування. - Посилення уваги до проблем демографічного старіння, тіньової економіки та їхнього впливу на фінансову стійкість системи. - Пошук шляхів адаптації системи соціального страхування до умов воєнних дій та внутрішньої міграції.

Варто також відзначити, що основні законодавчі акти, що регулювали соціальне страхування в Україні, формувалися відповідно до історичних умов та соціально-економічної ситуації. У дореволюційний період діяли акти Російської імперії, зокрема Закон 1912 року про страхування робітників від нещасних випадків. За радянських часів основою регулювання були Кодекс законів про працю УРСР та численні постанови Ради Міністрів СРСР. Після проголошення незалежності ключовими стали Закони України, зокрема: «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про страхування», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та низка нормативних актів Кабінету Міністрів і профільних міністерств. Більш детальний аналіз законодавчої бази щодо соціального страхування представлено в таблиці 1.2.

Важливо зазначити, що законодавство у сфері соціального страхування постійно розвивається та змінюється з метою реагування на нові соціально-економічні виклики та підвищення ефективності системи соціального захисту населення.

Також варто здійснити аналіз реформування системи соціального страхування в незалежній Україні [47].

Аналіз реформування системи соціального страхування в незалежній Україні є складним та багатоетапним процесом, що триває з моменту здобуття незалежності у 1991 році. Цей процес був зумовлений необхідністю відходу від застарілої радянської моделі соціального забезпечення та побудови сучасної, ефективної та фінансово стійкої системи, яка б відповідала умовам ринкової економіки та європейським стандартам.

Основні етапи та напрями реформування системи соціального страхування в незалежній Україні можна виділити наступним чином (табл.1.3).

Таблиця 1.2

Основні законодавчі акти, що регулювали соціальне страхування на різних історичних етапах на території України

Етап 1	Законодавчі акти 2
Дорадянський період (до 1917 р.)	<ul style="list-style-type: none"> - Закони про фабричну інспекцію (з 1882 р.). Встановлювали норми охорони праці та контролю за умовами праці на промислових підприємствах. - Закони про компенсацію робітникам у випадку травматизму на виробництві (кінець XIX – початок XX ст.). Передбачали відповідальність роботодавців за шкоду, завдану здоров'ю працівників на виробництві. - Статути окремих страхових товариств. Регулювали діяльність робітничих страхових товариств та кас взаємодопомоги.
Радянський період (1917 – 1991 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> - Декрет РНК «Про соціальне страхування осіб, зайнятих найманою працею» (1921 р.). Відновив соціальне страхування для найманих працівників. - Постанови та рішення уряду УРСР та СРСР. Регулювали різні аспекти соціального страхування, включаючи види допомоги, умови їх надання та фінансування. - Кодекс законів про працю УРСР (1971 р.). Містив розділи, що стосувалися соціального забезпечення та охорони праці.
Період становлення незалежної України (1991 – 2000 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> - Постанова Ради Міністрів УРСР «Про управління соціальним страхуванням в Українській РСР» (1991 р.). Започаткувала створення Фонду соціального страхування України. - Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування (1998 р.). Визначили загальні правові, економічні та організаційні засади функціонування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування. - Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» (1999 р.). - Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням» (2001 р.). - Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» (2000 р.). - Закон України «Про пенсійне забезпечення» (1991 р.).
Період розвитку та реформування (з 2001 р. до сьогодні)	<ul style="list-style-type: none"> - Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (2010 р.). Консолідація та вдосконалення законодавства у сфері соціального страхування. - Закони України про внесення змін до законодавчих актів щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці (2014, 2015 рр.). Об'єднання фондів соціального страхування та вдосконалення механізмів їхнього функціонування. - Численні постанови Кабінету Міністрів України, рішення правління фондів соціального страхування та інші нормативно-правові акти, що деталізують окремі аспекти соціального страхування.

Таблиця 1.3

Основні етапи та напрями реформування системи соціального страхування в незалежній Україні

Етап	Опис
Період становлення (1991-2000 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> - Відновлення страхових принципів. Відновлення ідеї соціального страхування як окремої системи фінансування соціального захисту на основі страхових внесків роботодавців та працівників. - Створення фондів соціального страхування. Фонд соціального страхування України (ФССУ), Пенсійний фонд України (ПФУ), Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України. - Розмежування функцій. Розмежування функцій державного соціального забезпечення та соціального страхування. - Прийняття базового законодавства. Прийняття перших законодавчих актів, що визначали загальні засади функціонування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування.
Період розвитку та спроб реформування (2001-2010 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> - Подальший розвиток законодавчої бази. Приймалися нові закони та вносилися зміни до існуючих. - Посилення фінансової стійкості. Зміцнення фінансової бази фондів соціального страхування. - Реформування пенсійної системи. Створення багаторівневої системи пенсійного забезпечення. - Пошук оптимальних моделей управління. Пошук ефективних моделей управління фондами соціального страхування.
Період системних реформ та об'єднання фондів (2011-2023 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> - Прийняття Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (2010 р.). Консолідація законодавства у сфері соціального страхування. - Об'єднання фондів соціального страхування. Об'єднання Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності та Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві у Фонд соціального страхування України. - Впровадження електронних інструментів. Впровадження електронних лікарняних, електронних реєстрів застрахованих осіб та інших цифрових інструментів. - Адаптація до нових викликів. Реагування на економічну кризу, пандемію COVID-19 та військову агресію росії.
Сучасний етап та перспективи (з 2024 р.)	<ul style="list-style-type: none"> - Реформа «ЄПотенціал». Зростання страхових виплат, збереження робочого місця на період лікування та реабілітації, підвищення ефективності підтримки громадян. - Подальша цифровізація. Запровадження оцінювання стійкого обмеження функціонування у сфері зайнятості для більш точного визначення потреб кожної людини. - Адаптація до потреб ветеранів. Посилення підтримки ветеранів на етапах лікування, реабілітації та працевлаштування.

Реформування системи соціального страхування в незалежній Україні є тривалим і складним процесом з неоднозначними результатами. Серед досягнень можна відзначити [33]:

- Створення законодавчої та інституційної бази системи соціального страхування.
- Впровадження страхових принципів фінансування соціальних виплат.
- Об'єднання окремих фондів з метою оптимізації управління.
- Впровадження електронних інструментів для спрощення адміністрування.

Водночас, залишаються численні невирішені проблеми, серед яких:

- Фінансова нестабільність системи, залежність від макроекономічної ситуації та рівня зайнятості.
- Проблеми тіньової економіки та несплати страхових внесків.
- Недостатня ефективність управління коштами фондів.
- Складність та забюрократизованість окремих процедур.
- Необхідність подальшої адаптації системи до потреб різних категорій населення, включаючи вразливі групи та осіб, постраждалих від воєнних дій.

Аналіз реформування системи соціального страхування в незалежній Україні свідчить про постійний пошук оптимальної моделі, здатної забезпечити належний соціальний захист громадян в умовах динамічних змін. Подальші кроки реформування мають бути спрямовані на підвищення фінансової стійкості, ефективності, прозорості та соціальної справедливості системи соціального страхування.

1.3. Міжнародний досвід організації та функціонування систем соціального страхування

Міжнародний досвід демонструє різні підходи до організації систем соціального страхування, залежно від економічного розвитку країни, моделі державної участі та соціальних традицій. У країнах Західної Європи, таких як

Німеччина чи Франція, діють розвинені моделі загальнообов'язкового страхування, що охоплюють широкий спектр ризиків і фінансуються за рахунок внесків роботодавців і працівників. У скандинавських країнах акцент робиться на високому рівні соціального забезпечення через податкове фінансування. У країнах із перехідною економікою, зокрема в Східній Європі, системи соціального страхування перебувають у процесі реформування з метою підвищення ефективності та охоплення вразливих верств населення [8].

Можемо відзначити, що у розвинених країнах існують різні моделі соціального страхування, кожна з яких має свої особливості, принципи фінансування та рівень соціального захисту. Найчастіше виділяють три основні моделі: континентальну (бісмарківську), скандинавську та англосаксонську.

В таблиці 1.4 наведено їх характеристики, приклади країн застосування, сильні та слабкі сторони.

Таблиця 1.4

Міжнародний досвід застосування основних моделей соціального страхування

Модель	Основні характеристики	Приклади країн	Сильні сторони	Слабкі сторони
1	2	3	4	5
Континентальна (Бісмарківська) модель	<ul style="list-style-type: none"> - Обов'язковість страхування для більшості працездатного населення. - Фінансування на основі внесків працівників та роботодавців. - Сегментовані фонди для різних видів соціального страхування. - Корпоративне управління фондами. - Зв'язок між внесками та виплатами. - Солідарність в межах страхового фонду. 	Німеччина, Франція, Австрія, Бельгія, Нідерланди, Японія, Канада, Швейцарія	<ul style="list-style-type: none"> - Широке охоплення застрахованих осіб. - Підтримка зв'язку між трудовою діяльністю та соціальними правами. - Сприяння соціальній стабільності. 	<ul style="list-style-type: none"> - Менш ефективна у захисті неформально зайнятих або безробітних. - Залежність від стану ринку праці та рівня заробітної плати.

Продовження табл.1.4

1	2	3	4	5
Скандинавська модель	<ul style="list-style-type: none"> - Універсальність охоплення всього населення. - Фінансування переважно з податків. - Високий рівень соціальних витрат. - Широкий спектр соціальних послуг. - Активна роль держави в організації та управлінні. - Високий рівень соціальної рівності. 	Швеція, Норвегія, Данія, Фінляндія, Ісландія	<ul style="list-style-type: none"> - Високий рівень соціального захисту для всього населення. - Сприяння соціальній рівності та низькому рівню бідності. 	<ul style="list-style-type: none"> - Потребує високого рівня оподаткування. - Може стримувати економічну активність та індивідуальну ініціативу.
Англосаксонська модель	<ul style="list-style-type: none"> - Плюралізм: поєднання державних програм з приватним страхуванням. - Обмежена роль держави у забезпеченні мінімального рівня соціального захисту. - Значна роль приватного сектору. - Селективність державних програм. - Заохочення індивідуальної відповідальності. - Нижчий рівень соціальних витрат. 	Велика Британія, США, Канада, Австралія	<ul style="list-style-type: none"> - Більша гнучкість та вибір для громадян. - Сприяння розвитку приватного сектору та економічному зростанню. 	<ul style="list-style-type: none"> - Значна нерівність у доступі до соціальних послуг. - Вищий рівень бідності. - Недостатній соціальний захист в умовах економічних криз.

Отже, можна відзначити, що кожна з розглянутих моделей соціального страхування має свої переваги та недоліки, і жодна з них не є універсальною. Вибір тієї чи іншої моделі залежить від історичних, культурних, економічних та політичних особливостей країни. Україна у процесі реформування своєї системи соціального страхування може враховувати досвід розвинених країн, адаптуючи найкращі практики до власних умов та потреб. Важливо знайти баланс між державним регулюванням, страховими принципами та індивідуальною відповідальністю для створення ефективної та соціально справедливої системи соціального захисту.

Вивчення досвіду розвинених країн у сфері соціального страхування може надати цінні уроки та підходи для реформування та розвитку відповідної системи в Україні. З огляду на різні моделі, а саме континентальну, скандинавську та англосаксонську, можна виокремити наступні успішні практики та уроки (табл.1.5) [48].

Таблиця 1.5

Уроки для України з міжнародного досвіду соціального страхування

Урок	Успішна практика	Урок для України
1	2	3
Універсальність охоплення (Скандинавська модель)	Скандинавські країни демонструють високий рівень соціального захисту завдяки універсальному охопленню всього населення, незалежно від їхнього трудового статусу чи рівня доходів.	Прагнення до розширення охоплення системи соціального страхування на всі категорії громадян, включаючи самозайнятих, неформально зайнятих та інші вразливі групи.
Солідарність та перерозподіл (Континентальна та Скандинавська моделі)	Моделі, засновані на обов'язкових внесках (континентальна) або прогресивному оподаткуванні (скандинавська), демонструють ефективність принципів солідарності, де працездатні підтримують непрацездатних, а більш заможні – менш заможних.	Врахування принципів солідарності та перерозподілу для забезпечення достатнього рівня соціальних виплат та підтримки для всіх, хто її потребує.
Багаторівневість пенсійної системи (Комбінація моделей)	Багато розвинених країн використовують багаторівневі пенсійні системи, що включають обов'язковий державний рівень, професійний рівень та приватне накопичувальне страхування.	Подальший розвиток та зміцнення багаторівневої пенсійної системи, з чітким розмежуванням відповідальності між державою, роботодавцями та громадянами.
Активна роль держави (Скандинавська модель)	У скандинавських країнах держава відіграє ключову роль в організації, фінансуванні та управлінні системою соціального страхування.	Держава повинна відігравати активну роль у реформуванні та регулюванні системи соціального страхування, забезпечуючи її фінансову стійкість, ефективність та відповідність потребам суспільства.
Залучення соціальних партнерів до управління (Континентальна модель)	У континентальній моделі управління фондами соціального страхування часто здійснюється за участі представників працівників та роботодавців.	Залучення соціальних партнерів до управління системою соціального страхування може підвищити її легітимність, прозорість та ефективність.

Продовження табл.1.5

1	2	3
Адресність та цільова підтримка (Англосаксонська модель)	Англосаксонські країни використовують адресні програми для підтримки найбільш вразливих категорій населення.	Удосконалення механізмів адресності та цільової підтримки в рамках системи соціального страхування.
Розвиток превентивних заходів та реабілітації (Різні моделі)	У багатьох розвинених країнах значна увага приділяється превентивним заходам, профілактиці захворювань та професійних ризиків, а також програмам соціальної та професійної реабілітації.	Розширення фокусу системи соціального страхування на превенцію та реабілітацію.
Ефективне адміністрування та цифровізація (Усі моделі)	Розвинені країни активно використовують сучасні інформаційні технології для адміністрування системи соціального страхування.	Подальша цифровізація процесів у сфері соціального страхування для оптимізації управління, зменшення бюрократії та покращення якості надання послуг.
Гнучкість та адаптивність (Усі моделі)	Успішні системи соціального страхування є гнучкими та здатними адаптуватися до змін у соціально-економічному середовищі.	Реформування системи соціального страхування повинно передбачати механізми її постійного моніторингу та адаптації до мінливих умов.
Підвищення фінансової грамотності населення (Усі моделі)	У країнах з розвиненими системами соціального захисту значна увага приділяється підвищенню фінансової грамотності населення.	Проведення інформаційних кампаній та освітніх програм для підвищення обізнаності громадян про соціальне страхування.

Враховуючи досвід розвинених країн, Україна може розробити власну модель соціального страхування, яка б поєднувала найкращі практики з урахуванням національних особливостей та пріоритетів, спрямовану на забезпечення гідного рівня соціального захисту для всіх громадян та зміцнення соціальної стабільності в країні.

У першому розділі було всебічно розглянуто теоретичні засади соціального страхування як ключового інституту системи соціального захисту населення. Визначено поняття «соціальне страхування» як форми економічних відносин, що спрямовані на забезпечення соціальних гарантій у випадках втрати працездатності, тимчасової непрацездатності, безробіття, нещасних випадків

тощо. Охарактеризовано основні принципи функціонування цієї системи, зокрема: обов'язковість участі, солідарність поколінь, паритетність управління, адресність допомоги, цільове використання страхових коштів. Ці принципи забезпечують ефективність та стабільність системи, сприяють соціальній справедливості та захисту громадян у кризових життєвих ситуаціях.

Розкрито функції соціального страхування, серед яких провідну роль відіграють: захисна (забезпечення матеріальної підтримки), превентивна (попередження соціальних ризиків), перерозподільча (перерозподіл фінансових ресурсів між групами населення) та стимулююча (мотивація до офіційної зайнятості та дотримання соціальних гарантій). Проаналізовано місце соціального страхування у загальній системі соціального захисту, проведено порівняння з іншими її формами – державним соціальним забезпеченням та добровільним (недержавним) страхуванням.

Історичний аспект розглянуто через призму еволюції соціального страхування в Україні: від перших спроб впровадження соціального захисту за часів Російської імперії та радянської доби до сучасної моделі, сформованої після здобуття незалежності. Особливу увагу приділено законодавчому регулюванню – аналізу нормативних актів, що визначали механізми функціонування та фінансування системи на кожному етапі. Визначено ключові моменти реформування, зокрема утворення фондів соціального страхування, перехід до страхових принципів фінансування, запровадження єдиного соціального внеску.

Також здійснено аналіз міжнародного досвіду організації соціального страхування. Розглянуто провідні моделі, що діють у країнах ЄС – континентальну (Німеччина, Франція), скандинавську (Швеція, Данія) та англосаксонську (Велика Британія, США). Визначено переваги та недоліки кожної моделі, а також можливості їхньої адаптації в українських умовах. Звернуто увагу на важливість фінансової сталості, прозорості управління та розширення доступу до страхових послуг для широких верств населення.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ОСНОВНИХ ВИКЛИКІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Характеристика сучасної системи соціального страхування в Україні

Сучасна система соціального страхування в Україні є важливою складовою частиною загальної системи соціального захисту населення, спрямованою на забезпечення фінансової підтримки осіб у випадках настання соціально значущих ризиків, таких як тимчасова втрата працездатності, безробіття, інвалідність, старість чи смерть годувальника. Система соціального страхування в Україні має комплексний характер, що передбачає поєднання обов'язкового державного страхування та добровільних форм соціального забезпечення. Вона охоплює різні види страхування, які регулюються на законодавчому рівні, і є частиною національної політики у сфері соціальної безпеки [18].

Незважаючи на значні досягнення у розвитку системи соціального страхування, вона стикається з рядом проблем, серед яких – низький рівень охоплення населення всіма видами страхового захисту, недосконалість законодавства, недостатня фінансова спроможність Фондів соціального страхування, а також складнощі у забезпеченні справедливості та прозорості розподілу страхових виплат.

Станом на 2025 рік структура системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні включає (рис.2.1):

Слід зазначити, що з 2023 року відбулася значна реорганізація системи соціального страхування в Україні. Функції Фонду соціального страхування України та Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України були передані до Пенсійного

фонду України. Це було зроблено з метою оптимізації управління коштами та підвищення ефективності надання соціальних виплат [67].

Рис. 2.1. Структура системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні станом на 2025 рік

Таким чином, на сучасному етапі основними інститутами, що забезпечують функціонування системи соціального страхування в Україні, є:

– Пенсійний фонд України (ПФУ), який виконує функції у сфері пенсійного страхування, страхування у зв'язку з тимчасовою втратою

працевдатності та вагітністю і пологами, а також страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання.

– Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Кожен з цих фондів має свої чітко визначені функції, спрямовані на забезпечення соціального захисту громадян у відповідних страхових випадках. Їхня діяльність регулюється відповідним законодавством України.

В Україні система загальнообов'язкового державного соціального страхування передбачає матеріальне забезпечення та соціальні послуги у разі настання таких страхових випадків [40]:

1. Тимчасова непрацевдатність. Допомога по тимчасовій непрацевдатності (лікарняні), включаючи догляд за хворою дитиною. В зв'язку різними датами звітування отримані статистичні дані можуть мати певну похибку між собою. Статистичні дані щодо кількості виданих листків непрацевдатності та обсягів виплаченої допомоги в Україні представлені у таблиці 2.1. У сучасних умовах система соціального страхування України зазнає значного впливу як воєнного стану, так і економічної нестабільності. Внаслідок повномасштабної війни спостерігається зростання кількості листків непрацевдатності, зумовлене як фізичними травмами, так і психічними розладами, зокрема посттравматичним стресовим розладом (PTSD), особливо серед військовослужбовців та евакуйованих осіб. У зв'язку з цим держава впроваджує спеціальні програми підтримки громадян, які постраждали внаслідок бойових дій.

З економічного боку система зіштовхується з серйозними викликами. Високий рівень інфляції призводить до знецінення соціальних виплат, а зростання соціальних потреб обумовлює дефіцит бюджету Фонду соціального страхування. На тлі обмежених ресурсів уряд продовжує реалізовувати реформи, спрямовані на підвищення ефективності функціонування системи. Зокрема, активно впроваджуються цифрові рішення, такі як електронні листки непрацевдатності, які були ініційовані МОЗ у рамках пілотного проєкту. Крім того, з 2023 року було підвищено мінімальний розмір виплат по тимчасовій

непрацездатності до 100% прожиткового мінімуму, що спрямовано на забезпечення базового рівня соціального захисту вразливих верств населення.

Таблиця 2.1

Статистичні дані щодо кількості виданих листків непрацездатності та обсягів виплаченої допомоги в Україні у період 2022 – I пол.2024 рр.

Показник	2022 рік		2023 рік		I пол.2024 рр.	
	Значення	Примітки	Значення	Примітки	Значення	Примітки
Кількість листків непрацездатності	≈ 8,2 млн одиниць	Ріст на 15% порівняно з 2021 р. через наслідки COVID-19 та воєнний стан	≈ 9,1 млн одиниць	Зростання на 11% через психічні розлади, травми серед військових та цивільних.	≈ 4,3 млн одиниць (за 6 міс.)	Прогноз на рік – до 8,6 млн. Зменшення темпів на 5% через часткову стабілізацію медичної системи.
Обсяг виплат допомоги	≈ 12,5 млрд грн	Включено виплати за травмами, пов'язаними з бойовими діями.	≈ 18,2 млрд грн	Інфляція (26,5% у 2023 р.) вплинула на збільшення номінальних сум.	≈ 11,0 млрд грн (за 6 міс.)	Прогноз на рік – 22 млрд грн. Індексація виплат на рівні інфляції (15% за перше півріччя).
Середня тривалість лікування	14 днів	Збільшення на 20% через складність медичних випадків.	16 днів	Через дефіцит лікарів та медикаментів.	15 днів	Поліпшення через відновлення роботи медичних закладів.

Загалом, адаптація системи соціального страхування до умов війни та економічної турбулентності є критично важливою для збереження соціальної стабільності в державі.

2. Вагітність та пологи. Допомога по вагітності та пологах (декретні виплати). Динаміка допомоги по вагітності та пологах представлена у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Допомога по вагітності та пологах (декретні виплати) в Україні за 2022–
2024 рр.

Показник	Значення		
	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Максимальна сума декретних	75 870 грн (за 70 днів до пологів + 56 днів після)	93 600 грн (через зростання мінімалки до 6 700 грн та інфляцію 26,6%)	108 000 грн (з урахуванням мінімалки 8 000 грн)
Мінімальна сума декретних	14 302 грн (розрахована від мінімалки – 6 700 грн на 2022 р.)	16 100 грн	18 400 грн
Одноразова допомога при народженні	41 280 грн (індексована з 01.01.2022)	50 000 грн (індексація з 01.07.2023)	57 000 грн (індексація з 01.01.2024)
Допомога до 3 років	3 378 грн/міс. (базова ставка)	3 900 грн/міс. (підвищено через інфляцію)	4 500 грн/міс. (планова індексація на 15%)
Кількість отримувачів	≈ 280 тис. жінок	≈ 250 тис. жінок (зниження через міграцію та воєнний стан)	Прогноз – 230–240 тис. жінок

Отже можемо зазначити, що сучасна система соціального страхування в Україні функціонує в умовах інфляційного тиску, демографічних змін, спричинених війною, та державної підтримки через програми, спрямовані на захист сімей з дітьми та вагітних жінок у складних регіонах.

3. Динаміка та специфіка допомоги по безробіттю у період 2022-2024 роках представлена у таблиці 2.3.

Ключові тенденції сучасної системи соціального страхування в Україні відображають вплив війни через масове закриття підприємств і зростання тіньової зайнятості, реформування у напрямі цифровізації та євроінтеграції, а також соціальні наслідки у вигляді зниження реальної допомоги та збільшення кількості самозайнятих [33].

Таблиця 2.3

Динаміка та специфіка допомоги по безробіттю у період 2022-2024 роках

Показник	Значення		
	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Середній розмір допомоги	4 200 грн/міс.	5 100 грн/міс. (+21% через інфляцію 26,6%)	5 800 грн/міс. (індексація на 15%)
Максимальна допомога	13 400 грн/міс. (70% від середньої зарплати)	15 000 грн/міс. (введено обмеження з березня 2023)	15 000 грн/міс.
Кількість безробітних	1,2 млн осіб (зростання на 40% через воєнний стан)	1,5 млн осіб (з них 45% – жителі прифронтових областей)	1,3 млн осіб (незначне зниження через часткове відновлення економіки)
Кількість отримувачів допомоги	620 тис. осіб	740 тис. осіб	680 тис. осіб
Бюджет витрат	8,5 млрд грн	12,3 млрд грн	9,8 млрд грн (прогноз на 2024 р.)

4. Нещасний випадок на виробництві та професійне захворювання. Види допомоги регулюються Законом України «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку» та Пенсійним фондом України (з 2021 р. об’єднано з Фондом соціального страхування). Основні види виплат:

1. Допомога з тимчасової непрацездатності (рис.2.2).
2. Одноразова страхова виплата (за ступенем втрати працездатності) (рис.2.3).
3. Щомісячна страхова виплата (рис.2.4).
4. Виплати у разі смерті (родичам або утриманцям) (рис.2.5).
5. Відшкодування медичних і реабілітаційних витрат (рис.2.6).
6. Пенсія з інвалідності (внаслідок випадку або професійного захворювання) (рис.2.7).
7. Пенсія через втрату годувальника (рис.2.7).

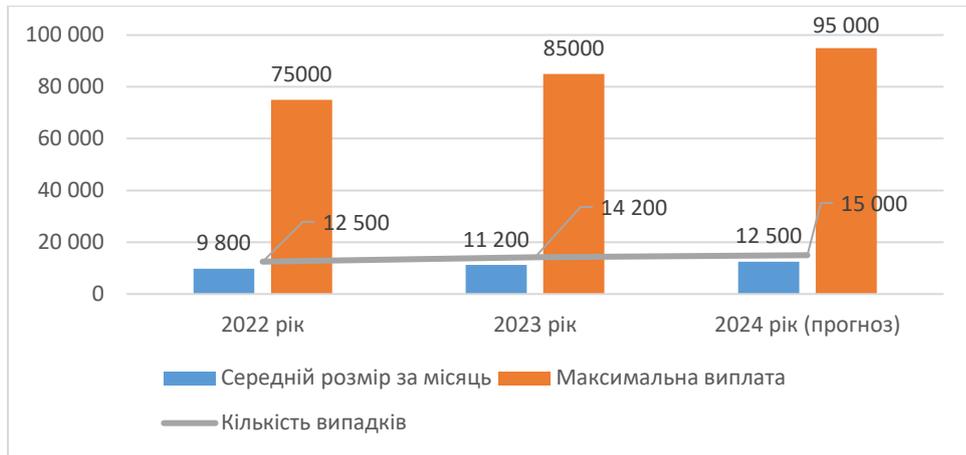

Рис. 2.2. Допомога з тимчасової непрацездатності у 2022-2024 рр.

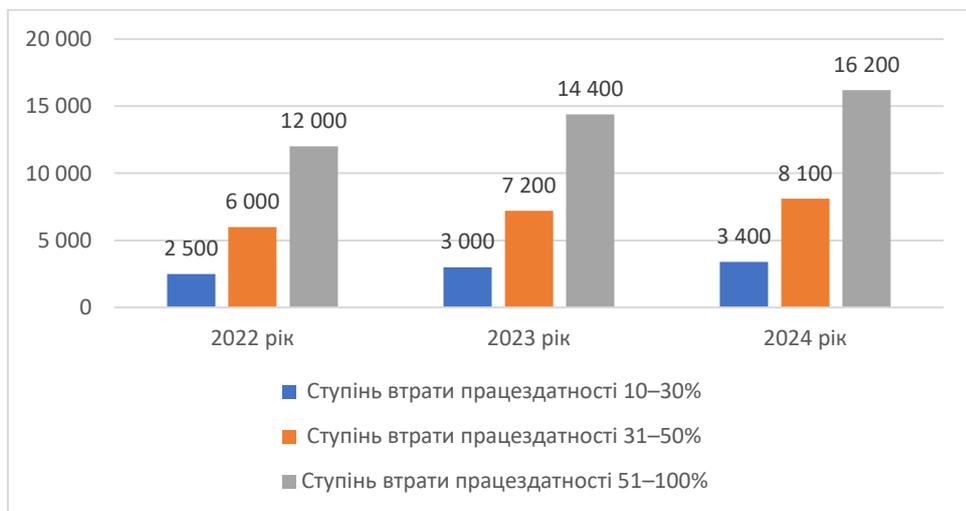

Рис. 2.3. Одноразова страхова виплата (за ступенем втрати працездатності) у 2022-2024 рр.

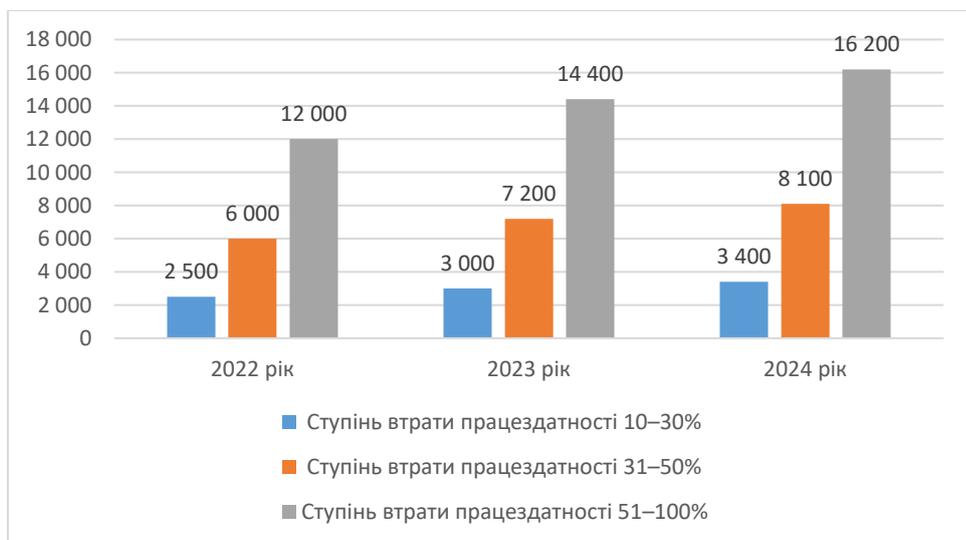

Рис. 2.4. Щомісячна страхова виплата у 2022-2024 рр.

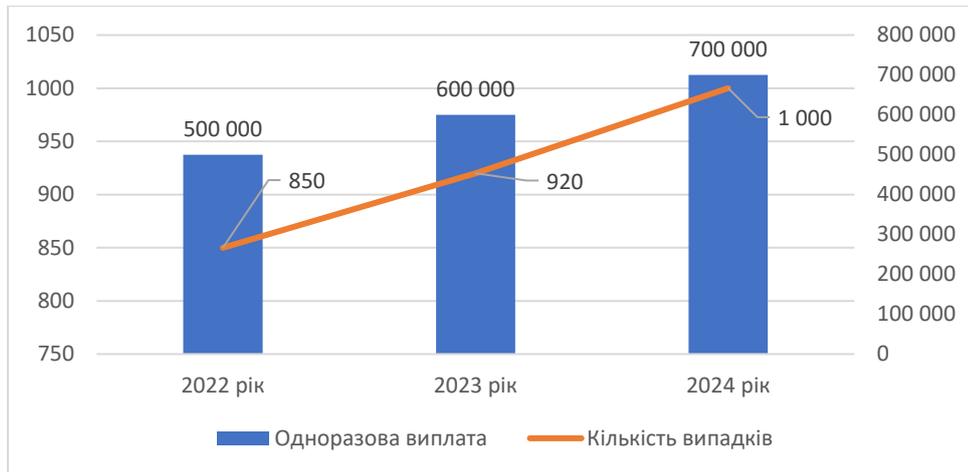

Рис. 2.5. Виплати у разі смерті (родичам або утриманцям) у 2022-2024 рр.

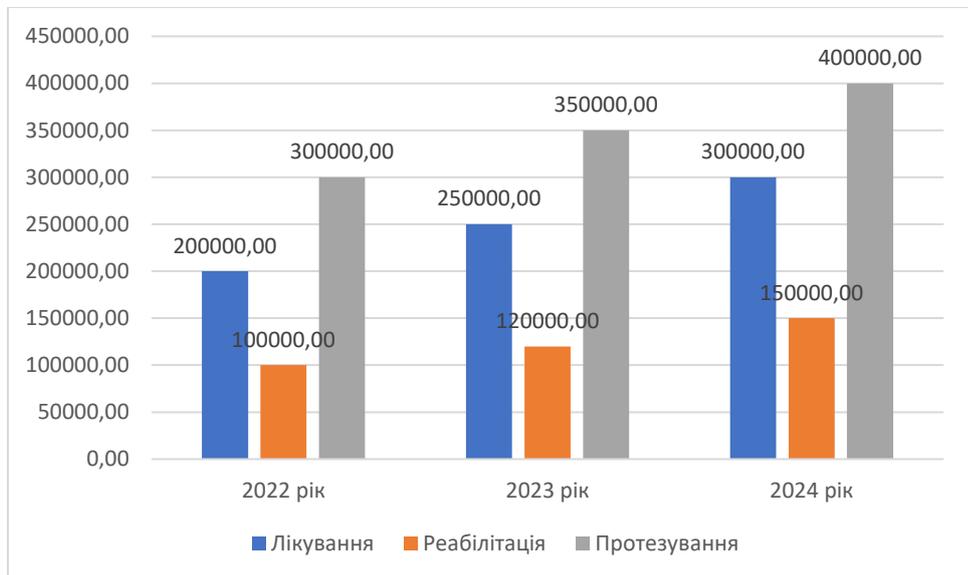

Рис. 2.6. Відшкодування медичних і реабілітаційних витрат у 2022-2024 рр.

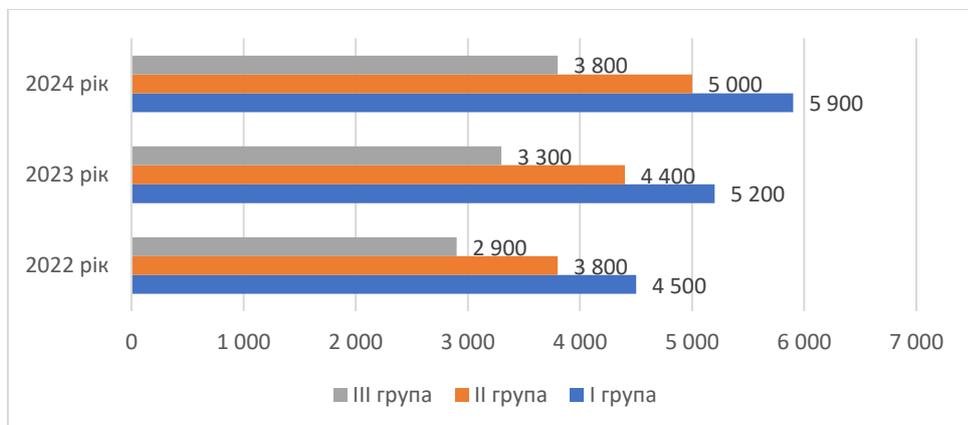

Рис. 2.7. Пенсія з інвалідності (внаслідок випадку або професійного захворювання) у 2022-2024 рр.

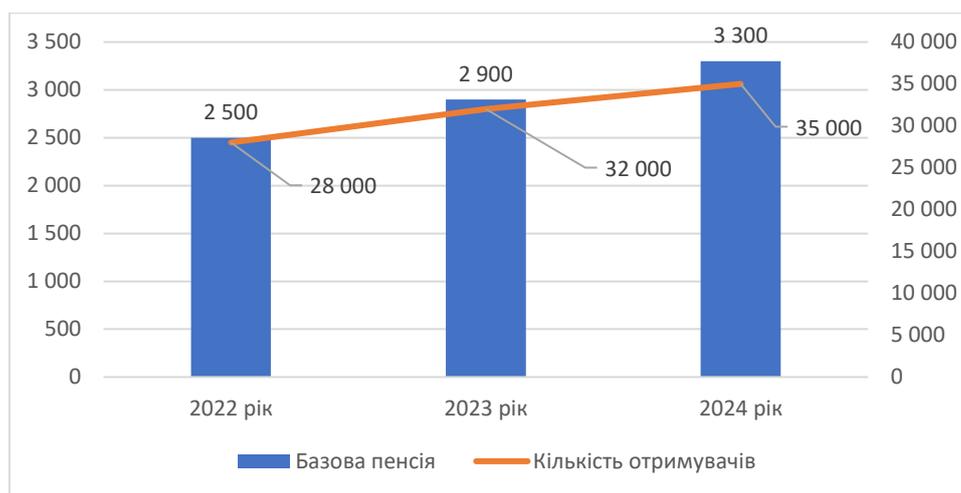

Рис. 2.8. Пенсія через втрату годувальника у 2022-2024 рр.

У період 2022–2024 років на систему соціального страхування в Україні вплинули декілька ключових факторів. По-перше, воєнний стан спричинив зростання випадків страхових випадків на підприємствах оборонного сектору (на 25% у 2023 році) та обмежив доступ до медичної реабілітації для постраждалих у прифронтових зонах. По-друге, інфляція значно перевищувала темпи коригування соціальних виплат, що призвело до зниження їхньої реальної купівельної спроможності (інфляція у 2023 році становила 26,6%). По-третє, в межах реформ відбулося об'єднання Пенсійного фонду з Фондом соціального страхування, що дозволило зменшити рівень бюрократії та покращити адміністрування страхових програм. Також було впроваджено електронні сервіси, зокрема через портал «Дія», для спрощення доступу громадян до оформлення виплат [69].

Також варто здійснити аналіз законодавчого та нормативно-правового забезпечення функціонування системи соціального страхування в Україні є багаторівневим та включає Конституцію України, закони України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти міністерств та відомств, а також рішення Пенсійного фонду України (ПФУ) та Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

У таблиці 2.4, 2.5 узагальнена інформація щодо законодавчого та нормативно-правового забезпечення, які регулюють систему соціального страхування в Україні.

Таблиця 2.4

Основні законодавчі акти, які регулюють систему соціального страхування в Україні

Законодавчий акт	Опис
Конституція України	Закріплює право громадян на соціальний захист, включаючи право на забезпечення у випадках повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом (стаття 46)
Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування (1998 р.)	Визначають загальні правові, економічні та організаційні засади функціонування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, види соціальних страхових випадків та відповідні види матеріального забезпечення та соціальних послуг
Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (2003 р.)	Регулює відносини у сфері пенсійного забезпечення, визначає принципи організації та функціонування системи пенсійного страхування, права та обов'язки суб'єктів цієї системи
Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» (2000 р.)	Визначає правові, економічні та організаційні засади страхування на випадок безробіття, гарантії прав безробітних на матеріальне забезпечення та соціальні послуги
Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності» (2001 р.)	Регулює відносини у сфері соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та вагітністю і пологами, визначає права та обов'язки застрахованих осіб та страхувальників
Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання» (1999 р.)	Визначає правові, економічні та організаційні засади страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, права та обов'язки суб'єктів страхування
Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (2010 р.)	Визначає правові та організаційні засади справляння та обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, умови його сплати та відповідальність за порушення законодавства

Таблиця 2.5

Підзаконні нормативно-правові акти, які регулюють систему соціального страхування в Україні

Тип акту	Опис
Постанови Кабінету Міністрів України	Регулюють порядок призначення, перерахунку та виплати окремих видів соціальних виплат, визначають розміри допомоги, умови надання соціальних послуг тощо.
Нормативно-правові акти Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України та інших центральних органів виконавчої влади	Деталізують окремі аспекти функціонування системи соціального страхування у межах їхньої компетенції.
Рішення Пенсійного фонду України та Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття	Регулюють внутрішні процедури адміністрування соціальних виплат, обліку страхових внесків та інші організаційні питання.

Законодавче забезпечення системи соціального страхування в Україні характеризується високим рівнем комплексності, охоплюючи широке коло нормативно-правових актів, що регулюють різні напрями діяльності в цій сфері. Однак через постійну зміну соціально-економічних умов законодавство є динамічним – воно регулярно оновлюється для реагування на нові виклики. Останні зміни пов'язані насамперед із реформою управління: передачею функцій Фонду соціального страхування України (ФССУ) та Фонду соціального страхування від нещасних випадків (ФССНВ) до Пенсійного фонду України (ПФУ) [77].

Незважаючи на велику кількість нормативних документів, існує потреба в подальшій гармонізації законодавства, оскільки окремі норми можуть суперечити одна одній, що ускладнює ефективне функціонування системи. Воєнні дії в Україні загострили проблему оперативної адаптації законодавства – насамперед для захисту внутрішньо переміщених осіб, постраждалих від бойових дій, військовослужбовців та членів їхніх родин.

Крім того, перед законодавством стоїть завдання забезпечити фінансову стійкість соціального страхування на тлі демографічних змін та економічної

нестабільності. Реформа управління після об'єднання фондів також вимагає чіткого визначення повноважень ПФУ в нових умовах. Значну увагу слід приділити цифровізації процесів соціального страхування – для цього необхідно відповідне законодавче регулювання. Водночас у контексті євроінтеграції актуальним залишається завдання приведення українського законодавства у відповідність до стандартів і директив Європейського Союзу.

2.2. Основні фінансові виклики системи соціального страхування в Україні

Система соціального страхування в Україні стикається з низкою фінансових викликів, які значною мірою обумовлені як внутрішніми економічними процесами, так і зовнішніми факторами, зокрема повномасштабною війною. Зростання соціальних потреб населення, інфляційний тиск, дефіцит бюджету та скорочення кількості платників страхових внесків створюють додаткове навантаження на фінансову стійкість системи. У цьому підрозділі розглядаються ключові фінансові проблеми, що впливають на ефективність функціонування соціального страхування, та окреслюються напрями для їх подолання.

Для аналізу основних фінансових викликів варто почати з аналізу демографічних тенденцій та їх впливу на фінансову стійкість системи. У таблиці 2.6 представлено основні демографічні тенденції в Україні в період 2021-2024 рр.

Період 2022-2024 років позначився глибокою демографічною кризою в Україні, спричиненою повномасштабною війною та її наслідками. Населення країни зазнало різкого скорочення, втративши за три роки близько 20%, опустившись до 33-34 мільйонів осіб у 2024 році з довоєнних 41 мільйона у 2021 році. Ця втрата включає значну кількість біженців за кордон (5-6 мільйонів) та внутрішньо переміщених осіб (близько 7 мільйонів) [76].

Паралельно з цим спостерігається стрімке падіння народжуваності. У 2022 році кількість народжених скоротилася на 40% порівняно з 2021 роком, сягнувши

180 тисяч. Негативна тенденція продовжилася у 2023 році (165 тисяч народжених) і, за прогнозами, сягне 150 тисяч у 2024 році.

Таблиця 2.6

Демографічні тенденції та їхній вплив на фінансову стійкість системи соціального страхування в Україні у 2021-2024 рр.

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р. (прогноз)
Населення (млн осіб)	≈41	≈34–35	≈34–35	≈33–34
Кількість народжених (тис.)	-	180	165	150
Рівень смертності (на 1 тис. осіб)	-	18–20	18–20	18–20
Частка осіб старше 60 років (%)	22	23.5	24.25	25
Коефіцієнт залежності (кількість пенсіонерів на одного працюючого)	-	1.15	1.2	1.2
Масова міграція молоді (біженці, млн осіб)	-	5–6	5–6	-
Внутрішньо переміщені особи (ВПО, млн осіб)	-	7	7	-
Скорочення кількості платників соцвнесків (%)	-	-	-	25–30

На тлі війни та обмеженого доступу до медичних послуг значно зросла смертність, досягнувши у 2022-2023 роках рівня 18-20 осіб на 1 тисячу населення. Позавійськові фактори, такі як старіння населення та поширеність хронічних захворювань, також сприяють зростанню смертності.

Масова міграція, особливо молоді та жінок дітородного віку (які склали 70% біженців), призвела до значного скорочення потенціалу майбутньої народжуваності та кваліфікованої робочої сили [55].

Ці демографічні зміни мають прямий та негативний вплив на ринок праці та систему соціального страхування. Кількість платників соціальних внесків

скоротилася на 25-30%, що зменшує фінансову базу для виплати пенсій, допомоги по безробіттю, лікарняних та інших соціальних виплат.

Водночас відбувається старіння населення. Частка осіб старше 60 років зросла з 22% у 2021 році до 25% у 2024 році. Це призводить до збільшення навантаження на працездатне населення. Коефіцієнт залежності у 2024 році свідчить про те, що один працюючий фактично «утримує» 1,2 пенсіонера, що створює значний тиск на пенсійну систему [54].

Так, отримані дані дають можливість визначити вплив емографічних змін на систему соціального страхування в Україні. В таблиці 2.7 узагальнена інформація отриманих результатів.

Таблиця 2.7

Вплив демографічних змін на систему соціального страхування в Україні
у період 2021-2024 рр.

Показник	Дані
<i>Скорочення доходів</i>	
Скорочення бази платників	Еміграція 5–6 млн працездатних осіб → втрата $\approx 30\%$ внесків до Пенсійного фонду
Надходження соцвнесків (2023 р.)	Знизилися на 18% (до 450 млрд грн)
Тіньова зайнятість (2024 р.)	До 35% працюючих не платять внески, особливо у сфері послуг та сільському господарстві
<i>Зростання витрат</i>	
Пенсійна система	
Витрати на пенсії (2022–2024 рр.)	Зросли з 12% до 16% ВВП через індексацію та збільшення кількості пенсіонерів
Дефіцит Пенсійного фонду (2024 р.)	5,2% ВВП (фінансується з держбюджету)
Соціальні виплати	
Витрати на допомогу ВПО, інвалідам, безробітним (2022–2024 рр.)	Зросли на 45%
Демографічний тиск на медичне страхування	
Збільшення витрат на лікування	30% поранених через війну потребують довгострокової реабілітації
Витрати на медичне страхування (2024 р.)	Зросли на 22%

Ключові фінансові показники фінансової стійкості системи соціального страхування в Україні у період 2022-2024 роках представлені на рис.2.9.

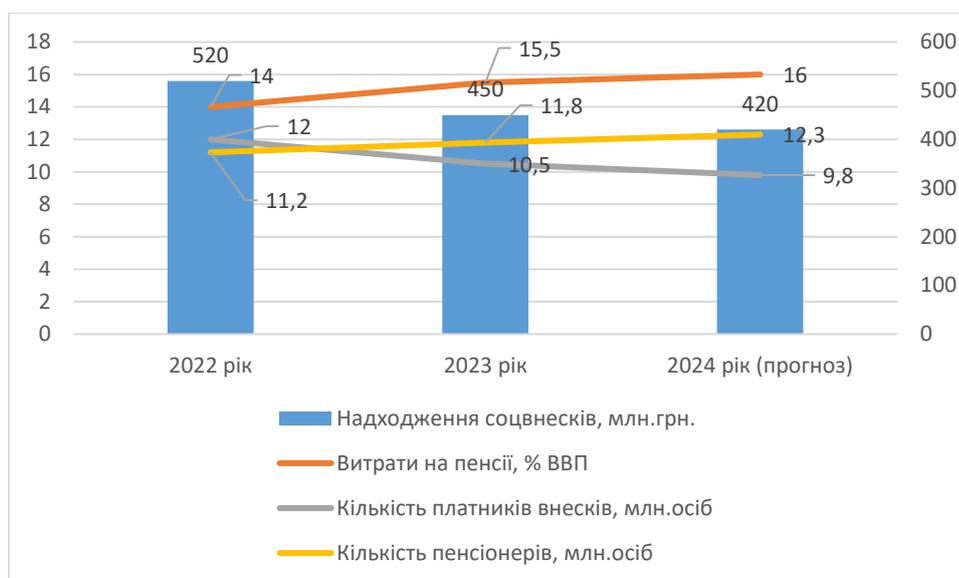

Рис. 2.9. Ключові фінансові показники фінансової стійкості системи соціального страхування в Україні у період 2022-2024 рр.

Отже отримані дані свідчать про значні проблеми та подальше погіршення ситуації, що вимагатиме збільшення розмірів та кількості соціальних виплат в Україні. Саме тому пропонує розробити ряд заходів щодо стабілізації системи соціального страхування, котрі представлені на рис. 2.10.

Також варто зупинити свою увагу на проблемах наповнення бюджетів фондів соціального страхування. У таблиці 2.8 представлена узагальнена інформація щодо рівня тіньової економіки, заробітної плати, заборгованість.

Таблиця 2.8

Узагальнена інформація щодо рівня тіньової економіки, заробітної плати, заборгованість в Україні у період 2022-2024 рр.

Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік (прогноз)
Надходження внесків	520 млрд грн	450 млрд грн	420 млрд грн
Втрати через тіньову економіку	55 млрд грн	60 млрд грн	70 млрд грн
Заборгованість роботодавців	12 млрд грн	15 млрд грн	18 млрд грн
Частка зарплат «в конвертах»	25%	30%	35%

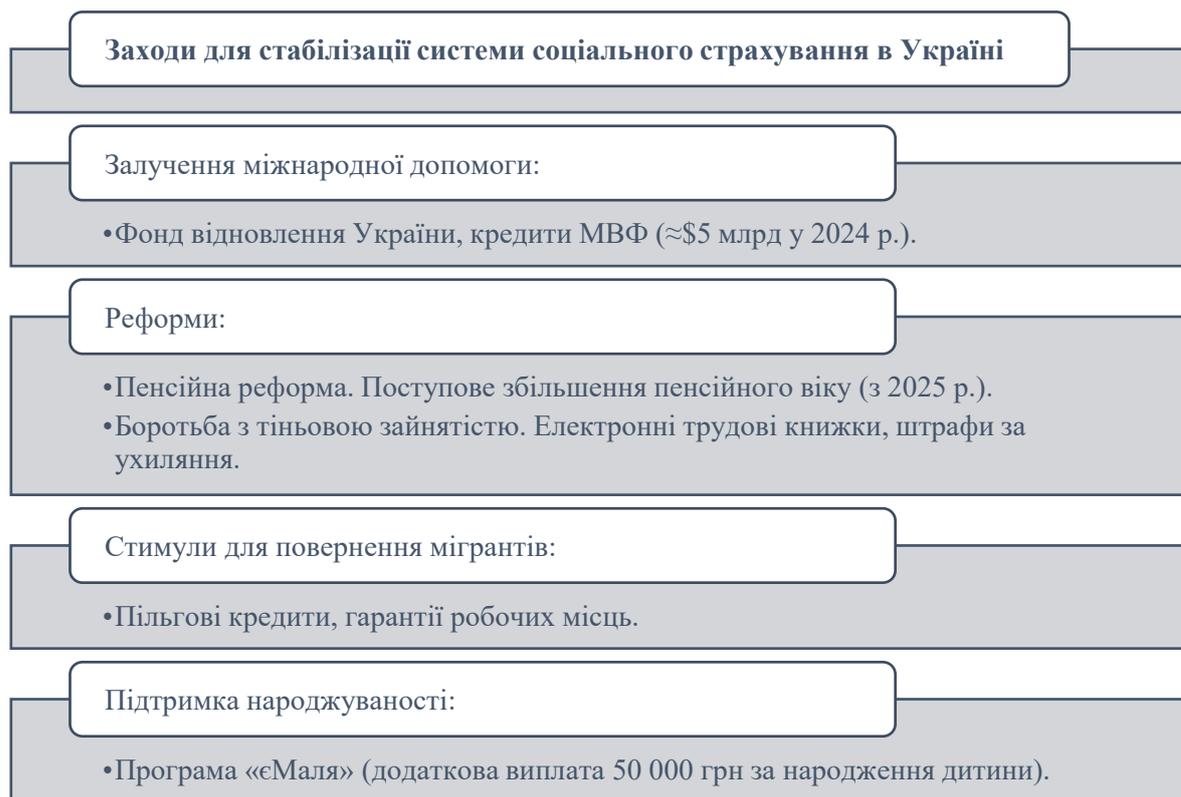

Рис.2.10. Заходи для стабілізації системи соціального страхування в Україні

Система соціального страхування в Україні зазнає серйозного тиску під впливом низки ключових макроекономічних та соціальних чинників. Одним із головних викликів є повномасштабна війна, яка спричинила масову міграцію – за межами країни перебуває близько 5–6 мільйонів українців, що суттєво зменшує кількість платників страхових внесків. Додатково ситуацію ускладнює зупинка діяльності близько 30% підприємств у зонах бойових дій, що спричинило зростання рівня безробіття та накопичення боргів по виплатах [74].

Погіршення економічної ситуації, інфляція та девальвація гривні зумовили зниження реальної заробітної плати – у 2024 році вона на 20% нижча, ніж у 2021-му, що негативно позначається на надходженнях до соціальних фондів. Також гостро постає проблема корупції та неефективного контролю: за даними 2024 року, лише 15% перевірок Фонду соціального страхування виявляють порушення, що свідчить про потребу в посиленні нагляду.

Унаслідок таких тенденцій бюджети соціальних фондів зазнають суттєвого дефіциту. Зокрема, Пенсійний фонд у 2024 році фінансується з державного бюджету на 45%, тоді як у 2021-му ця частка становила 30%. Водночас відбувається скорочення реальних соціальних виплат – середня пенсія по інвалідності становить лише 5 900 грн, що лише незначно перевищує прожитковий мінімум. Загалом витрати на покриття дефіциту у сфері соціального страхування сягають 7% ВВП [14].

З метою подолання фінансової нестабільності вживаються низка заходів. Серед них – боротьба з тіньовою зайнятістю через впровадження електронних трудових книжок, а також суттєве збільшення штрафів (до 500 тис. грн) за неоформлених працівників. У рамках податкової реформи тестується зниження ставки єдиного соціального внеску з 22% до 18% для заохочення легалізації заробітної плати. Роботодавцям, які ліквідовують заборгованість із внесків, пропонуються пільгові кредити. Важливу роль у стабілізації ситуації відіграє міжнародна допомога – у 2023–2024 роках Фонд відновлення України надав понад \$1,5 млрд на підтримку системи соціального страхування [19].

Варто також здійснити аналіз ефективності управління коштами фондів соціального страхування. Ключові показники управління коштами фондів соціального страхування у період 2022-2024 роки представлені у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Ключові показники управління коштами фондів соціального страхування
у період 2022-2024 рр.

Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік (прогноз)
Надходження до фондів	520 млрд грн	450 млрд грн	420 млрд грн
Витрати фондів	600 млрд грн	680 млрд грн	750 млрд грн
Дефіцит бюджету	80 млрд грн	230 млрд грн	330 млрд грн
Частка держбюджету у фінансуванні	30%	45%	55%

Варто відзначити, що система управління в Україні має як позитивні аспекти, так і певні проблеми.

Таблиця 2.10

Ефективність управління та проблеми в системі соціального страхування
України

Категорія	Аспект	Дані
Ефективність управління: позитивні аспекти		
Цифровізація процесів	Впровадження е-сервісів («Дія», електронні трудові книжки)	Скоротило час оформлення виплат на 40%
	Автоматична індексація пенсій та виплат з 2024 р.	Зв'язка з інфляцією
Оптимізація витрат	Зменшення адміністративних витрат фондів	На 15% за рахунок об'єднання структур
Міжнародна підтримка	Фінансова допомога від ЄС та США	\$2 млрд на покриття соціальних програм (2023–2024 рр.)
Проблеми управління		
Корупція та неефективність	Нецільове використання коштів соцстрахування	20% коштів (дані НАЗК, 2023 р.)
	Масові схеми «відмивання» внесків	Через фіктивні підприємства
Недостатній контроль за тіньовою економікою	Виявлення порушень під час перевірок	Лише 10–15% перевірок виявляють порушення (2024 р.)
Затримки виплат	Затримки виплат пенсій та допомог	У 2023 р. 12% виплат здійснювалися з затримкою через бюрократію

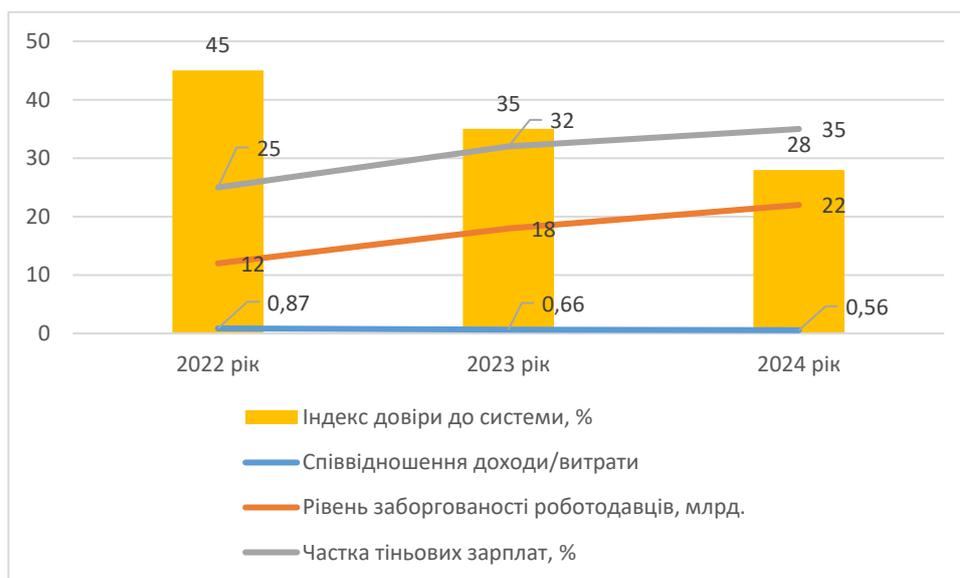

Рис. 2.11. Ключові індикатори ефективності управління коштами фондів соціального страхування в Україні у період 2022–2024 рр.

Сучасна система соціального страхування України перебуває під сильним тиском через війну, економічну нестабільність і демографічні зміни. Основними проблемами є низька ефективність управління, залежність від держбюджету й міжнародної допомоги, тіньова зайнятість і корупція. Незважаючи на впровадження цифрових сервісів (такого як, портал «Дія»), глибинні проблеми залишаються невирішеними [10].

Для покращення ситуації необхідно запровадити незалежний аудит фондів, прогресивну шкалу соціальних внесків, а також програми для повернення трудових мігрантів. Важливим є формування довгострокової стратегії з урахуванням воєнних і економічних викликів. Перспективним напрямом є впровадження накопичувальної пенсійної системи для молоді, що зменшить навантаження на держбюджет у майбутньому.

2.3. Інституційні та управлінські проблеми системи соціального страхування

Інституційні та управлінські проблеми є однією з ключових перешкод на шляху до ефективного функціонування системи соціального страхування в Україні. В умовах війни, економічної нестабільності та адміністративних реформ система потребує якісного оновлення управлінських підходів, чіткого розподілу повноважень між органами влади та злагодженого функціонування інституцій. Особливої актуальності набуває питання прозорості, підзвітності та ефективного використання коштів соціального страхування, що безпосередньо впливає на рівень соціального захисту населення [21].

Саме тому нами було проведено дослідження проблем координації та взаємодії між різними фондами соціального страхування. Варто відзначити, що соціальним страхуванням в Україні опікується Пенсійний фонд України (ПФУ) – виплата пенсій, фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності – оплата лікарняних, декретні, фонд соціального страхування з безробіття – допомога безробітним, фонд медичного страхування – фінансування

медичних послуг. Зазначені фонди мають певні ключові пробелами координації, їх аналіз представлено у таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

**Ключові проблеми координації та взаємодії між різними фондами
соціального страхування**

Проблема	Опис	Приклад/Наслідки
Роздробленість системи	Різні правові бази: кожен фонд діє на основі окремих законів. Відсутність єдиного органу управління: фонди підпорядковані різним міністерствам.	Закон «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування», Закон «Про соціальне страхування». Ускладнення узгодження стратегій.
Дублювання функцій та витрат	Окреме адміністрування: кожен фонд має власний апарат управління, що збільшує операційні витрати на 20–25%.	Облік платників внесків у ПФУ та Фонді безробіття ведеться паралельно, що призводить до розбіжностей у даних.
Несумісність інформаційних систем	Відсутність єдиної бази даних: дані про застрахованих осіб розрізнені.	Медичні страхові випадки не інтегруються з ПФУ. Помилки у нарахуваннях, шахрайство (у 2023 р. виявлено 2,3 тис. фіктивних пенсійних справ).
Неефективний розподіл коштів	Дисбаланс фінансування: ПФУ зазнає дефіциту, тоді як Фонд медичного страхування має тимчасові надлишки. Відсутність механізму перерозподілу.	55% фінансування ПФУ з держбюджету у 2024 р. Кошти не можуть бути оперативно перенаправлені між фондами у разі кризи.
Бюрократія та уповільнення	Складність отримання послуг: громадяни змушені звертатися до кількох фондів для оформлення різних виплат.	Інвалідність потребує взаємодії з ПФУ та медичним фондом. Середній час очікування: 14 днів для узгодження міжфондових документів (2024 р.).

Аналіз таблиці 2.11 дав можливість сгрупувати наслідки для системи, приклади провалів координації та рекомендації для покращення, що представлені у таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Наслідки для системи, приклади провалів координації та рекомендації для покращення

Категорія	Опис
Наслідки для системи	Зростання витрат на утримання фондів (адміністративні витрати складають 12–15% бюджетів (2024 р.). Скорочення якості послуг (30% заявників скаржаться на помилки у виплатах через розбіжності в даних). Втрата довіри населення: індекс довіри до системи соцстрахування впав з 50% (2021 р.) до 28% (2024 р.).
Приклади провалів координації	Неможливість автоматичної передачі даних про безробітних з Фонду безробіття до ПФУ для індексації пенсій (2023 р.). Конфлікт між медичним фондом та ПФУ щодо фінансування реабілітації ветеранів (2024 р.).
Рекомендації для покращення	Створення єдиного регулятора (об'єднати управління фондами під егідою Мінсоцполітики зі спільною ІТ-платформою). Інтеграція інформаційних систем (запровадити Єдиний реєстр застрахованих з доступом для всіх фондів (аналог європейської системи ESSOSS). Стандартизація процедур (уніфікувати форми звітності та правила нарахування виплат). Оптимізація фінансових потоків: впровадити механізм тимчасового перерозподілу коштів між фондами у надзвичайних ситуаціях. Цифрові рішення (розширити функціонал додатку «Дія» для автоматизації міжфондової взаємодії (наприклад, одночасна реєстрація інвалідності та отримання пенсії).

Щодо рівня прозорості та підзвітності у діяльності фондів соціального страхування в Україні (2022–2024 рр.), також варто відзначити, що зокрема, лише близько 40% фондів соціального страхування оприлюднюють повну звітність про доходи та витрати у відкритому доступі, що обмежує можливості громадського контролю. Особливе занепокоєння викликає непрозоре використання міжнародної допомоги: наприклад, дані про розподіл і цільове призначення \$1,5 млрд, отриманих від Фонду відновлення України, залишаються частково недоступними для громадськості [66].

Окрім того, зафіксовано численні корупційні зловживання у сфері соціального страхування. За даними Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), протягом 2022–2023 років було виявлено понад 570 випадків порушень, серед яких – фіктивні виплати, підроблені документи, а також закупівлі товарів і послуг за завищеними цінами. Водночас аудиторські

перевірки фондів залишаються малодоступними для журналістів та громадських організацій, що ще більше знижує рівень довіри до системи.

Додаткову проблему становить недостатня цифровізація процесів. Система «Електронний соціальний страхувальник», що мала б забезпечити контроль за нарахуваннями та виплатами, охоплює лише близько 60% відповідних функцій, що ускладнює відстеження руху коштів та облік внесків застрахованих осіб. У сукупності ці чинники значно послаблюють управлінську ефективність та потребують системних змін для підвищення прозорості й підзвітності соціального страхування в Україні. Дані про рівня прозорості наведено у таблиці 2.13 [69].

Таблиця 2.13

Дані про прозорість фондів соціального страхування в Україні
(2022–2024 рр.)

Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Фонди, що публікують звіти онлайн	35%	45%	50%
Скарги на корупцію у фондах	1,200	1,800	2,100
Судові справи за зловживання	90	150	220
Індекс сприйняття корупції (Transparency International)	32/100	29/100	33/100

Отже, можна зазначити, що на прозорість мають певні фактори впливу, які спричиняють певні наслідки, та для яких можна розробити певні заходи, що представлені у таблиці 2.14.

Проведений аналіз дозволив виявити ряд проблем, що спричинені адміністративними діями та неправильним контролем щодо цільового використання коштів.

Система адміністрування соціального страхування в Україні стикається з низкою критичних проблем, що суттєво знижують її ефективність та прозорість. Однією з головних є недосконалість облікових систем. Через відсутність єдиного реєстру платників внесків бази даних залишаються розрізненими, що призводить

до дублювання або втрати інформації. Наприклад, у 2023 році 8% страхових внесків від підприємств не були коректно розподілені між фондами.

Таблиця 2.14

Фактори, що впливають на підзвітність, наслідки низької прозорості та заходи для покращення прозорості у діяльності фондів соціального страхування

Категорія	Опис	Приклад/Наслідки
Фактори, що впливають на підзвітність	Воєнний стан спричинив до часткової відмови від публічних тендерів через «надзвичайні умови» (у 2023 р. 50% закупівель проведено без конкурсів). Фрагментація системи, а саме роздробленість фондів ускладнює централізований аудит. Лобіювання інтересів спричинив політичний вплив на призначення керівників фондів (70% керівників – призначені за політичною квотою).	Фонд безробіття не підзвітний Пенсійному фонду.
Наслідки низької прозорості	Втрата коштів, так до 15% бюджету фондів щороку витрачається неефективно або через корупцію (дані Мінфіну). Падіння довіри населення, варто відзначити, що лише 25% громадян довіряють системі соцстрахування (опитування 2024 р.). Ризик для міжнародного фінансування, а саме ЄС та МВФ вимагають аудитів як умови надання допомоги.	-
Заходи для покращення прозорості	Запровадження електронних реєстрів, можливе впровадження єдиного порталу «Соцстрах» для відкритої публікації звітів, тендерів, аудитів (заплановано на 2025 р.). Створення незалежних аудиторських органів: аудит фондів приватним сектором (за підтримки ЄБРР). Цифрові інструменти для громадян: модуль у додатку «Дія» для відстеження внесків, пенсійних накопичень, скарг. Реформи за європейськими стандартами, а саме впровадження директиви ЄС про прозорість держзакупівель.	-

Суттєвою перешкодою є корупційні схеми в адмініструванні. За даними НАЗК, у 2022–2023 роках 15% допомог з тимчасової втрати працездатності були нараховані за підробленими документами. Крім того, 30% тендерів у фондах проводилися з порушеннями, зокрема щодо закупівлі медичного обладнання для реабілітації ветеранів. Слабкий контроль за тіньовим сектором також посилює проблему: у 2024 році близько 35% працедавців подали занижені дані про зарплати, щоб зменшити розмір внесків, що призвело до втрати близько 50 млрд грн для державних фондів [13].

Контроль за цільовим використанням коштів залишається вкрай неефективним. Через відсутність автоматизованого моніторингу перевірки проводяться вибірково – лише 10–15% операцій щорічно. Так, аудит у 2022 році виявив, що 20% коштів фонду медичного страхування були витрачені на статті, які не відповідали цілям фінансування, зокрема на «послуги консультантів». Ефективність державного аудиту низька, лише 40% рекомендацій Державної аудиторської служби виконуються фондами. Крім того, політичний вплив часто блокує перевірки фінансування чутливих напрямів, як-от допомога внутрішньо переміщеним особам у 2024 році, що свідчить про потребу в більш незалежному та автоматизованому контролі [22].

В таблиці 2.15 представлені узагальнені Дані щодо адміністративного порушення та контролю за цільовим використанням коштів (2022–2024 рр.)

Таблиця 2.15

Дані щодо адміністративного порушення та контролю за цільовим використанням коштів (2022–2024 рр.)

Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Сума виявлених нецільових витрат	12 млрд грн	18 млрд грн	22 млрд грн
Кількість кримінальних справ	320	480	550
Відсоток використаних коштів на адміністрацію	14%	16%	18%

Неефективне адміністрування системи соціального страхування в Україні має серйозні наслідки як для державних фінансів, так і для суспільства загалом. Одним із найбільш болючих проявів є дефіцит фінансування соціальних програм. Так, у 2024 році через перенаправлення бюджетних коштів 30% осіб з інвалідністю не отримали належне реабілітаційне обладнання. Ситуація ускладнюється також зростанням боргів фондів, а саме заборгованість перед державним бюджетом зросла з 45 млрд грн у 2022 році до 90 млрд грн у 2024 році, що свідчить про системну фінансову нестабільність.

Крім того, відсутність прозорості й підзвітності підірвала довіру міжнародних партнерів. Зокрема, у 2023 році Європейський Союз призупинив

транш у 500 млн.грн через невиконання умов звітності щодо використання попередньої фінансової допомоги. Це загрожує зменшенням зовнішнього фінансування в майбутньому [4].

Для подолання цих проблем необхідно вжити низку конкретних кроків. Передусім слід створити єдину цифрову платформу для адміністрування системи соціального страхування, що інтегруватиме всі фонди на базі Єдиного державного реєстру та забезпечить автоматичний аудит транзакцій. Запровадження жорстких санкцій – зокрема штрафів у розмірі до 200% від суми нецільових витрат і кримінальної відповідальності для керівників – має стати дієвим інструментом протидії зловживанням. Не менш важливо посилити громадський контроль шляхом запуску онлайн-платформи «СоцКонтроль», що забезпечуватиме відкритий доступ до інформації про витрати фондів у режимі реального часу.

Окрему увагу слід приділити реформі аудиту, можливо доцільно передати контрольні функції незалежним міжнародним організаціям, таким як Ernst & Young, що дозволить забезпечити неупереджений нагляд і підвищити довіру до системи соціального страхування з боку суспільства та міжнародних донорів.

І звичайно вплив воєнних дій та внутрішньої міграції має занчний вплив на функціонування системи соціального страхування. Одним із ключових факторів є руйнування економічної інфраструктури – внаслідок бойових дій частина підприємств зупинила свою діяльність, що призвело до втрати джерел надходження: у 2023 році 30% страхових платежів не були сплачені. Масові мобілізації додатково зменшили кількість платників внесків, адже значна частина працездатного населення була призвана до Збройних Сил або задіяна у сфері оборони [46].

Серйозний тиск на систему створює внутрішня міграція. Станом на 2024 рік 5,8 млн осіб мають статус внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Це значно збільшило навантаження на фонди соціального страхування у регіонах, які стали центрами прийому переселенців – насамперед у Києві, Львові та Дніпрі. Близько

чверті ВПО не мають офіційного статусу, що ускладнює їх доступ до соціальних послуг та виплат.

Ці чинники спричинили низку проблем у функціонуванні окремих фондів соціального страхування [67]:

1. Пенсійний фонд України (ПФУ) стикається з рекордним дефіцитом. У 2024 році 65% пенсій фінансуються за рахунок державного бюджету, а не з внесків платників. Додаткове навантаження пов'язане з необхідністю переоформлення виплат для 1,2 млн пенсіонерів-ВПО, які змінили місце проживання.

2. Фонд медичного страхування зазнає перенавантаження в західних областях, де кількість пацієнтів зросла на 40%. Одночасно, витрати на лікування поранених військових і цивільних у 2023–2024 роках перевищили запланований бюджет на 25%, що загрожує стабільності фінансування базових медичних послуг.

3. Фонд соціального страхування з безробіття реєструє рекордну кількість заявок – 1,5 млн осіб у 2024 році, що на 50% більше, ніж у 2021-му. Через це збільшився середній термін очікування допомоги, так з 14 до 30 днів.

4. Фонд тимчасової втрати працездатності фіксує суттєве зростання кількості лікарняних, пов'язаних із психосоматичними порушеннями. Рівень хвороб, викликаних стресом і тривожністю, подвоївся, що додатково навантажує фонд.

У сукупності ці виклики демонструють критичну вразливість української системи соціального страхування в умовах війни й гуманітарної кризи.

Система соціального страхування в Україні стикається з низкою глибоких проблем, які ускладнюють її ефективне функціонування в умовах війни та масової внутрішньої міграції. Однією з ключових є неадаптованість законодавчої бази – чинне законодавство не передбачає механізмів оперативного перерозподілу фінансових ресурсів між регіонами, що призводить до дисбалансу, а саме регіони, які приймають велику кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО), часто опиняються в ситуації дефіциту коштів на соціальні виплати.

Таблиця 2.16

Вплив воєнних дій та внутрішньої міграції на систему соціального страхування в Україні (2022–2024 рр.)

Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Кількість ВПО	7,1 млн	6,3 млн	5,8 млн
Втрати внесків через війну	45 млрд грн	60 млрд грн	75 млрд грн
Витрати на медицину для ВПО	12 млрд грн	18 млрд грн	22 млрд грн
Кількість пенсій для ВПО	850 тис.	1,1 млн	1,2 млн

Криза довіри до системи також залишається серйозною проблемою. Близько 35% ВПО, за даними соціологічних опитувань, не звертаються за передбаченими їм соціальними виплатами через складність процедур, бюрократичні бар'єри або недовіру до ефективності та чесності системи. Це частково зумовлено поширеними корупційними ризиками – у 2023 році було викрито щонайменше 230 випадків шахрайських схем із призначенням допомоги ВПО [55].

З метою стабілізації ситуації вже реалізуються або пропонуються кілька ключових заходів. Насамперед ідеться про запровадження гнучких механізмів фінансування, зокрема створення спеціального резервного фонду на випадок надзвичайних ситуацій за підтримки міжнародних партнерів, таких як ЄС та USAID. Важливу роль відіграє також цифровізація, яка сприяла розширенню функціональності платформи «Дія» дозволяє дистанційно оформлювати статус ВПО, подавати заяви на лікарняні та пенсійні виплати, що суттєво спрощує доступ до послуг.

Суттєву допомогу надають міжнародні організації. А саме, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR) у 2024 році виділило \$300 млн на підтримку внутрішньо переміщених осіб в Україні. У межах розв'язання проблем дисбалансу навантаження між регіонами передбачається перерозподіл адміністративних та управлінських ресурсів із зон активних

бойових дій до відносно безпечних територій, щоб забезпечити стабільність роботи соцстрахових механізмів на місцях.

Аналіз сучасного стану та основних викликів функціонування системи соціального страхування в Україні виявив низку критичних проблем, які потребують негайного вирішення для забезпечення ефективності та стійкості системи.

Система соціального страхування в Україні складається з кількох видів фондів, кожен з яких виконує специфічні функції. Основні види страхових випадків та соціальних виплат охоплюють пенсійне страхування, страхування на випадок безробіття, медичне страхування та інші. Законодавче та нормативно-правове забезпечення функціонування системи є фрагментованим, що ускладнює координацію між фондами.

Демографічні тенденції, такі як старіння населення, створюють додатковий тиск на фінансову стійкість системи. Проблеми наповнення бюджетів фондів, зокрема через тіньову економіку, низький рівень заробітної плати та заборгованість, ускладнюють забезпечення стабільного фінансування. Ефективність управління коштами фондів потребує покращення для зменшення неефективних витрат та підвищення прозорості.

Відсутність ефективної координації та взаємодії між різними фондами соціального страхування призводить до дублювання функцій та витрат. Низький рівень прозорості та підзвітності у діяльності фондів сприяє корупції та неефективному використанню коштів. Адміністративні проблеми, зокрема складність контролю за цільовим використанням коштів, потребують вирішення для підвищення ефективності системи. Воєнні дії та внутрішня міграція створюють додаткові виклики для функціонування системи соціального страхування.

Для покращення ситуації необхідно впроваджувати реформи, спрямовані на підвищення прозорості, ефективності управління та координації між фондами, а також адаптацію системи до сучасних викликів.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Визначення пріоритетних напрямів реформування системи соціального страхування в Україні

Сучасні реалії вимагають переосмислення підходів до функціонування системи соціального страхування в Україні. Зростаючий дефіцит фінансування, загострення соціальних потреб в умовах війни, високий рівень тінізації економіки та втрата довіри з боку громадян і міжнародних партнерів свідчать про необхідність системного реформування. Наявні проблеми не можуть бути вирішені точковими рішеннями – натомість потрібна цілісна стратегія трансформації, яка охоплює як фінансово-економічні, так і інституційно-організаційні аспекти.

Отже, процес реформування варто розпочати з підвищення фінансової стійкості системи соціального страхування в Україні. Оптимізація страхових внесків є важливим кроком для забезпечення сталих надходжень. Проблема полягає в тому, що діюча система внесків не враховує реальні доходи платників через застарілу фіксовану ставку (22% від зарплати) та ухилення від сплати через «конвертні» зарплати, що практикують 35% працедавців. Рішенням є впровадження прогресивної шкали внесків, а саме 15% для зарплат до 20 тис./міс., 20% для зарплат 20–50 тис.грн, 25% для зарплат понад 50 тис.грн. Це дозволить отримати додаткові 30–40 млрд.грн. річних надходжень. Також необхідна автоматизація розрахунків шляхом інтеграції з е-податковою системою для розрахунку внесків на основі реальних доходів, використовуючи дані з банківських транзакцій [77].

Розширення бази платників є ще одним важливим напрямом. Проблема полягає в обмеженій базі через тіньову зайнятість (4,5 млн працівників у 2024 р. не оформлені офіційно) та неохопленість малого бізнесу (лише 60% ФОПів

сплачують внески). Рішенням є стимули для легалізації, такі як зниження ставки внесків для малого бізнесу на 2 роки після реєстрації та безкоштовний доступ до держпрограм (наприклад, «Оселя») для платників. Також необхідна обов'язкова реєстрація в е-системах, підключення ФОПів, фрілансерів та платформ «гіг-економіки» (наприклад, Bolt, Airbnb) до Єдиного реєстру платників. Для ВПО слід дозволити оформляти бізнес та працевлаштування за місцем тимчасового перебування [19].

Детінізація економіки є критично важливою, оскільки рівень тіньової економіки становить 35% ВВП у 2024 р., що позбавляє фонди 50–60 млрд.грн. щороку. Рішенням є жорсткі санкції за порушення, такі як штрафи до 300% від суми прихованих внесків та блокування рахунків компаній за системні порушення. Також необхідно впровадити технології моніторингу, зокрема блокчейн-платформу для відстеження транзакцій між працедавцями та працівниками, та обов'язкове використання РРО та електронних чеків у сфері послуг. Публічність даних також є важливою складовою, зокрема відкриті реєстри зарплат за галузями (анонімні дані) для порівняння з середньоринковими показниками. Очікуваний ефект від реалізації цих заходів представлений у таблиці 3.1 [47].

Таблиця 3.1

Очікуваний ефект від оптимізація страхових внесків, розширення бази платників, детінізація економіки (2024–2026 рр.)

Показник	2024 рік	2026 рік (прогноз)
Рівень тіньової зайнятості	35%	20%
Надходження внесків	180 млрд.грн	250–270 млрд.грн.
Кількість легальних ФОПів	1,8 млн	2,5 млн

Рекомендації щодо реформування системи соціального страхування включають кілька ключових кроків. По-перше, необхідно змінити законодавчу базу, прийнявши закон про прогресивні внески та єдиний реєстр доходів. Це дозволить забезпечити справедливий розподіл внесків та підвищити прозорість

системи. По-друге, слід активізувати міжнародну підтримку, залучивши ЄС до фінансування ІТ-інфраструктури, наприклад, проекту «Дія.Соцстрах». Це сприятиме модернізації системи та підвищенню її ефективності. По-третє, важливо мотивувати громадян до легальної сплати внесків, ввівши бонуси для платників, такі як додаткові 5% до пенсійних накопичень за легальну сплату. Ці заходи допоможуть підвищити довіру до системи та забезпечити її стабільність.

Інтеграція фондів соціального страхування є важливим кроком для подолання проблеми роздробленості системи, яка призводить до дублювання функцій та складності для користувачів. Витрати на адміністрування становлять 15% бюджету фондів у 2024 році. Рішенням є створення Єдиного агентства соцстрахування, яке об'єднає всі фонди під одним управлінням, використовуючи досвід Німеччини та Швеції. Запуск єдиного порталу «Соцстрах UA» для усіх послуг, таких як пенсії, лікарняні та допомога ВПО, допоможе оптимізувати витрати, скоротивши адмінвитрати до 8% за рахунок злиття відділів бухгалтерії та звітності [48].

Цифровізація процесів є необхідною для подолання проблеми ручного оформлення документів, що становить 40% заяв на соцвиплати, та вразливості до корупції через суб'єктивні рішення чиновників. Рішенням є повна автоматизація, впровадження AI-алгоритмів для розрахунку пенсій та виплат на основі даних Дія.Підпис, податкової та банків. Чат-боти для консультацій, наприклад, у додатку «Дія», та блокчейн для запобігання махінаціям, що забезпечить незмінний реєстр усіх транзакцій соцстрахування з перевіркою коштів у режимі реального часу. Мобільні сервіси для ВПО дозволять оформляти допомогу через QR-коди у тимчасових центрах [33].

Підвищення прозорості є критично важливим, оскільки лише 30% фондів публікують фінансові звіти онлайн, а 18% тендерів у 2024 році проведено з порушеннями. Рішенням є відкриті дані, зокрема публікація усіх витрат, тендерів та аудитів на порталі «Відкритий соцстрах», а також інтерактивна мапа фінансування за регіонами, яка показуватиме, скільки коштів отримала кожна область на ВПО. Громадський контроль включає створення онлайн-платформи

для скарг та відстеження їх вирішення, залучення НКО до аудиту, одним із яких є, Transparency International Україна. Санкції за непрозорість передбачають дискваліфікацію керівників фондів за відмову у доступі до інформації. В таблиці 3.2 представлено етапність реформ та можливі показники від її реалізації.

Таблиця 3.2

Реалізація процесу удосконалення управління та адміністрування фондів соціального страхування, основні етапи та показники

Напрямок	2024–2025 рр.	2026–2027 рр.
Інтеграція фондів	Завершення об'єднання 3 фондів	Єдине агентство функціонує
Цифровізація	80% послуг доступні онлайн	100% автоматизації
Прозорість	70% даних оприлюднено	95% даних у відкритому доступі

Рекомендації щодо реформування системи соціального страхування включають кілька важливих кроків. По-перше, необхідно змінити законодавство, ухваливши закон «Про єдиний соцстрах», який забезпечить інтеграцію всіх фондів соціального страхування під одним управлінням. Це допоможе оптимізувати процеси та знизити витрати на адміністрування. По-друге, слід забезпечити кібербезпеку, виділивши 500 млн.грн. на захист даних, зокрема через партнерство з провідними компаніями, такими як CrowdStrike або Cisco. Це гарантує надійний захист інформації та запобігання кіберзагрозам. По-третє, важливо мотивувати працівників, запровадивши премії за швидкість і якість обслуговування. Це сприятиме підвищенню ефективності роботи та задоволенню потреб користувачів [7].

Також варто відзначити, що одним із пріоритетних напрямів реформування системи соціального страхування є її адаптація до сучасних соціально-економічних реалій. Ключові виклики, що стоять перед системою соціального страхування, включають підтримку внутрішньо переміщених осіб (ВПО), безробітних та осіб з інвалідністю. У 2024 році кількість ВПО становить 5,8 млн, що призводить до втрати документів та складності у підтвердженні статусу, а також обмеженого доступу до соціальних послуг у нових місцях проживання.

Рівень безробіття досягає 18%, при цьому середня виплата допомоги становить 2700 грн., що нижче прожиткового мінімуму, а програми перекваліфікації для працівників закритих через війну галузей відсутні. Особи з інвалідністю, яких налічується 2,9 млн, стикаються з недоступністю інклюзивних сервісів (лише 20% лікарень мають безбар'єрний доступ) та нестачею фінансування на реабілітаційні програми.

Напрями адаптації включають підтримку ВПО, допомогу безробітним та інклюзію для осіб з інвалідністю. Для підтримки ВПО пропонується автоматизація виплат через впровадження QR-кодів для ідентифікації ВПО через додаток «Дія» та інтеграція з Єдиним реєстром ВПО для миттєвого оформлення допомоги. Мобільні соцслужби створюватимуть виїзні центри у прифронтових регіонах, а тижневий термін розгляду заяв на соцдопомогу замінить 30-денний. Допомога безробітним передбачає розширення програм, таких як «Дія.Кар'єра» з онлайн-курсами з ІТ, логістики, кібербезпеки за пільговими умовами, та фінансування стартапів через держпрограму «Підтримка малого бізнесу в умовах війни». Підвищення виплат включає зв'язок допомоги з інфляцією (індексація щокварталу) та додаткову виплату 1500 грн. для тих, хто бере участь у програмах перекваліфікації [11].

Інклюзія для осіб з інвалідністю передбачає спеціалізовані послуги, такі як «Соціальний асистент» для супроводу оформлення документів та отримання виплат, а також впровадження онлайн-реабілітації (телетерапія, консультації з психологом). Фінансова підтримка включає збільшення видатків на реабілітацію з 3 млрд.грн до 6 млрд.грн до 2026 року та пільгові кредити на облаштування робочих місць для людей з інвалідністю.

Інструменти впровадження включають цифрові платформи, такі як додаток «Дія.Соцзахист» з функцією відстеження статусу заявок та AI-алгоритми для прогнозування потреб, наприклад, дефіциту фінансування у регіонах. Міжнародна допомога передбачає використання коштів від ЄС (програма EU4Social) та USAID для створення центрів підтримки ВПО. Громадський контроль забезпечується через платформу «Соцстрах.Відкрито» з можливістю

скарг на корупцію або затримки виплат. Вищезазначені заходи матимуть певний ефект, котрий представлений у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Очікуваний ефект від адаптації системи соціального страхування до сучасних соціально-економічних реалій у період 2024–2026 рр.

Показник	2024 рік	2026 рік (прогноз)
ВПО з доступом до виплат	65%	90%
Рівень безробіття	18%	12%
Охоплення реабілітацією	30%	60%

Рекомендації щодо покращення системи соціального захисту включають кілька важливих кроків. По-перше, необхідно змінити законодавство, ухваливши закон «Про соціальний захист у надзвичайних умовах», який забезпечить належну підтримку громадян у кризових ситуаціях. По-друге, слід створити цільові фонди, зокрема Фонд допомоги ВПО з бюджетом 10 млрд.грн., який фінансуватиметься за рахунок конфіскованих активів. Це дозволить забезпечити необхідні ресурси для підтримки внутрішньо переміщених осіб. По-третє, важливо підвищити кваліфікацію працівників соціальної сфери, організувавши навчання соцпрацівників стандартам ЄС через програми Erasmus+. Це сприятиме підвищенню якості надання соціальних послуг та відповідності європейським стандартам [21].

3.2. Запровадження інноваційних механізмів та інструментів у системі соціального страхування

У контексті глибоких соціально-економічних викликів та трансформацій, що охопили Україну в умовах війни та кризи, модернізація системи соціального страхування набуває особливої актуальності. Одним із ключових напрямів реформування є запровадження інноваційних механізмів та інструментів, які здатні забезпечити більшу гнучкість, прозорість і ефективність соціального

захисту населення. Йдеться не лише про технічну цифровізацію послуг, а й про впровадження сучасних моделей управління фінансами, автоматизацію процесів надання виплат, використання аналітики великих даних та розвиток партнерства з міжнародними організаціями.

Розвиток інновацій дає змогу не лише підвищити якість обслуговування отримувачів соціальних послуг, а й мінімізувати людський фактор у прийнятті рішень, що, своєю чергою, знижує ризики зловживань.

Використання цифрових технологій для покращення адміністрування та надання послуг у системі соціального страхування є одним із інноваційних механізмів у системі соціального страхування. Автоматизація процесів адміністрування є важливим кроком для підвищення ефективності системи соціального страхування. Проблема полягає в ручному введенні даних, що займає 40% часу працівників у 2024 році, та високому рівні помилок, що досягає 15% заяв. Неefективне використання ресурсів через роздробленість систем також є значною проблемою. Рішенням є впровадження AI-алгоритмів для аналізу даних, що дозволить прогнозувати дефіцит бюджету та виявляти аномалії у виплатах, такі як дублювання або шахрайство. Наприклад, впровадження AI у Пенсійному фонді зменшило помилки на 30% під час експерименту у Київській області у 2023 році. Роботизація бізнес-процесів (RPA) дозволить автоматично заповнювати форми та розсилати сповіщення платникам, скорочуючи час обробки заявки з 10 днів до 2 днів [10].

Цифрові платформи для надання послуг є необхідними для подолання проблеми обмеженого функціоналу та низької доступності для маломобільних груп та жителів сіл. Лише 50% послуг доступні онлайн у 2024 році. Рішенням є створення єдиного порталу «Соцстрах Digital», інтегрованого з держплатформою «Дія», банками та податковою. Портал надаватиме можливість миттєвого оформлення допомоги, наприклад, по безробіттю через SmartDoc, та відеоконсультацій зі спеціалістами. Мобільні додатки, такі як «Соцстрах UA», з push-сповіщеннями про статус виплат та QR-кодами для ВПО, також

сприятимуть підвищенню доступності послуг. У 2024 році додаток залучив 2 млн користувачів.

Хмарні технології та Big Data є важливими для підвищення швидкості обміну інформацією та аналітики для стратегічного планування. Локальне зберігання даних у фондах знижує швидкість обміну інформацією, а відсутність аналітики ускладнює стратегічне планування. Рішенням є впровадження хмарного сховища даних, що забезпечить централізований доступ до інформації про платників, виплати та аудити, зменшуючи витрати на IT-інфраструктуру на 25%. Використання Big Data для соціальних програм дозволить аналізувати потреби регіонів, наприклад, дефіцит фінансування для ВПО. Дані з Call-центрів були використані для відкриття 50 нових соццентрів у 2024 році [42].

Блокчейн для прозорості та безпеки є необхідним для подолання проблеми непрозорості у використанні коштів та ризику витоків даних через застарілі системи. Непрозорість у використанні коштів становить 15% випадків нецільового фінансування у 2024 році. Рішенням є впровадження децентралізованого реєстру транзакцій, де кожна виплата фіксується в блокчейні на базі Ethereum, що скоротить шахрайські операції на 40%. Смарт-контракти для автоматичних виплат забезпечать автоматичне виконання виплат при виконанні умов, наприклад, підтвердження інвалідності.

Кібербезпека та захист даних є критично важливими через зростання кібератак на соцстрах (20 випадків на день у 2024 році) та вразливість персональних даних 25 млн платників. Рішенням є створення Центру кіберзахисту з впровадженням стандартів NIST та ISO 27001, а також партнерство з компаніями Palo Alto Networks та Cisco. Біометрична ідентифікація, зокрема двофакторна аутентифікація через додаток «Дія» (Face ID, відбитки пальців), забезпечить додатковий рівень захисту даних. В таблиці 3.3. наведена інформація щодо використання цифрових технологій для покращення адміністрування та надання послуг [69].

Таблиця 3.3

Очікуваний ефект від реалізації заходів щодо використання цифрових технологій для покращення адміністрування та надання послуг, основні етапи та показники

Напрямок	2024–2025 рр.	2026–2027 рр.
Автоматизація	70% процесів	95% процесів
Онлайн-послуги	80% доступні через портал	100% послуг у цифровій формі
Кібербезпека	Зменшення атак на 50%	Система стійка до 99% загроз

Рекомендації щодо покращення системи соціального захисту включають кілька важливих кроків. По-перше, необхідно змінити законодавчу базу, ухваливши закон «Про цифрові соціальні послуги», який забезпечить стандартизацію технологій та підвищить ефективність надання соціальних послуг. По-друге, слід інвестувати в інфраструктуру, виділивши 3 млрд.грн на оновлення серверів, впровадження хмарних рішень та навчання персоналу. Це дозволить модернізувати технічну базу та підвищити кваліфікацію працівників. По-третє, важливо налагодити співпрацю з ЄС, використовуючи гранти програми Digital Europe для розробки AI-інструментів. Це сприятиме впровадженню передових технологій та підвищенню якості соціальних послуг.

Також, розвиток превентивних заходів та програм соціальної реабілітації може стати одним із інструментів у системі соціального страхування. Превентивні заходи є ключовими для подолання високого рівня соціальних криз, спричинених війною, безробіттям та інвалідизацією. Наприклад, 45% внутрішньо переміщених осіб (ВПО) потребують психологічної допомоги, а лише 5% бюджету соцстраху у 2024 році направлено на превенцію. Рішенням є раннє виявлення ризиків через впровадження AI-платформи «Соціальний моніторинг», яка аналізує дані з медичних установ, соцмереж та Call-центрів. Прикладом є виявлення груп ризику серед ветеранів через ключові слова у соцмережах під час пілоту у Дніпрі у 2023 році. Профілактичні програми для дітей та молоді включають безкоштовні психологічні консультації в школах та

онлайн-курси зі стресостійкості, як у програмі «Сильні разом», яка охопила 200,000 дітей у 2024 році [8].

Соціальна реабілітація потребує інноваційних підходів, оскільки 60% осіб з інвалідністю не отримують спеціалізованої допомоги, а медична, психологічна та професійна реабілітація не інтегровані. Рішенням є створення інтегрованих реабілітаційних центрів, таких як «Хаби здоров'я», з обладнанням для фізичної терапії, психологічними кабінетами та ІТ-лабораторіями для навчання. За офіційними даними, реабілітаційний центр у Львові відновив працездатність 1200 осіб за 2024 рік. Технології в реабілітації включають VR-терапію для лікування ПТСР та протези з IoT-датчиками для контролю рухів, що скорочує термін реабілітації на 30%.

Цифрові інструменти для підтримки включають мобільний додаток «Реабілітація+», який надає персональні плани відновлення, онлайн-консультації з лікарями та трекери прогресу, а також автоматичне формування звітів для соцстраху. Telemedicine для віддалених регіонів забезпечує підключення до лікарів-реабілітологів через платформу «Дія.Здоров'я» [45].

Фінансування та партнерства є важливими для реалізації цих заходів. Державно-приватне партнерство передбачає пільгові податки для компаній, які інвестують у реабілітаційні центри, як, наприклад, компанія «Епіцентр», яка відкрила 10 центрів для ВПО у 2024 році. Міжнародна допомога включає гранти від ЄС (програма EU4Resilience) та USAID на підтримку ветеранів. В таблиці 3.4 узагальнена інформація щодо розвитку превентивних заходів та програм соціальної реабілітації.

Таблиця 3.4

Розвиток превентивних заходів та програм соціальної реабілітації в
Україні у 2024-2027 рр.

Напрямок	2024–2025 рр.	2026–2027 рр.
Превенція	Запровадження AI-моніторингу в 5 областях	Національне впровадження
Реабілітація	50 інтегрованих центрів	150 центрів, 80% охоплення
Фінансування	10% бюджету соцстраху	20% бюджету соцстраху

Рекомендації щодо покращення системи соціального захисту включають кілька важливих кроків. По-перше, необхідно змінити законодавство, ухваливши закон «Про соціальну реабілітацію та превенцію», який регулюватиме стандарти послуг та забезпечить належну підтримку громадян у кризових ситуаціях. По-друге, слід створити національну стратегію, затвердивши «План дій–2030» з ключовими показниками ефективності (KPI) для кожного регіону. Це дозволить забезпечити системний підхід до вирішення проблем та оцінку результатів. По-третє, важливо підвищити обізнаність населення про важливість профілактики через інформаційні кампанії у соцмережах та на телебаченні. Це сприятиме формуванню культури превентивних заходів та підвищенню рівня соціальної відповідальності.

Для подальшого розвитку сфери соціального страхування в Україні варто розширити його можливості. Поточний стан системи добровільного страхування в Україні характеризується низькою поширеністю, оскільки лише 8% населення мають добровільне страхування у 2024 році. Це зумовлено обмеженістю продуктів та недовірою до страховиків. Недоступність для окремих груп, таких як самозайняті (1,5 млн осіб), які не мають стимулів підключатись, та ВПО і ветерани, які часто не відповідають умовам страховиків через високі ризики, також є значною проблемою. Відсутність податкових пільг не стимулює фізичних та юридичних осіб інвестувати в добровільне страхування [34].

Напрями розширення включають розробку спеціалізованих продуктів, державно-приватне партнерство та цифрові рішення для доступності. Спеціалізовані продукти можуть включати страхування для неформально зайнятих, такі як пакети «Соцпакет+», що поєднують медичне страхування та пенсійні накопичення за принципом «платиш стільки, скільки можеш». Прикладом є пілотний продукт від «Української Страхової Групи» для 50000 самозайнятих у 2024 році. Нішеві продукти можуть включати реабілітаційне страхування для ветеранів, що покриває VR-терапію та протезування, а також страхування від довготривалого безробіття з виплатами через 6 місяців без роботи.

Державно-приватне партнерство може включати субсидії для малозабезпечених, де держава компенсує 50% внесків для ВПО, інвалідів та батьків-одинаків. Податкові стимули можуть включати звільнення від ПДФО сум, сплачених за добровільне страхування, як це практикується у Чехії та Польщі. Для роботодавців можна запровадити зниження єдиного соцвнеску на 5% за підключення працівників до додаткових програм.

Цифрові рішення для доступності можуть включати онлайн-маркетплейс «Моя страховка», який дозволяє порівнювати пропозиції страховиків та миттєво оформлювати страхування через додаток «Дія». Функція AI-помічника допоможе вибрати продукт на основі доходів, віку та професії. Мікрострахування через супердодатки дозволить купувати страховку на час перебування у «гарячих» регіонах або для короткострокових робіт [17].

Міжнародний досвід може бути корисним для впровадження нових практик. Так, у Німеччині добровільне медичне страхування доступне для тих, хто має дохід вище 64350 євро на рік. В Естонії програма «II ступінь пенсійної системи» передбачає приватні накопичення з держсофінансуванням 2% від внесків. В Ізраїлі існує страхування від терористичних ризиків через держкомпенсаційний фонд. В таблиці 3.5 нами сформовано можливі розширення добровільного соціального страхування в Україні в найближчій перспективі.

Таблиця 3.5

Розширення можливостей для добровільного соціального страхування в Україні, основні етапи та показники

Напрямок	2024–2025 рр.	2026–2027 рр.
Кількість продуктів	15 нових програм	30+ програм (включаючи ніші)
Охоплення	12% населення	25% населення
Інвестиції	2 млрд.грн. (держбюджет + приватний сектор)	5 млрд.грн.

Рекомендації щодо покращення системи добровільного соціального страхування включають кілька важливих кроків. По-перше, необхідно створити

правову базу, ухваливши закон «Про добровільне соціальне страхування», який регулюватиме стандарти та гарантії для забезпечення надійності та прозорості системи. По-друге, слід запуснути інформаційні кампанії, спрямовані на роз'яснення переваг добровільного страхування через соцмережі, телебачення та мобільні додатки, щоб підвищити обізнаність населення та залучити більше учасників. По-третє, важливо розвивати фінтех-інструменти, впроваджуючи блокчейн для прозорості платежів та смарт-контракти для автоматичних виплат, що забезпечить безпеку та ефективність фінансових операцій.

Поглиблення системної кризи соціального страхування в Україні на тлі війни, економічної нестабільності та демографічного спаду зумовлює нагальну потребу у комплексному реформуванні галузі. Аналіз перспектив розвитку системи засвідчує, що ключовими пріоритетами мають стати підвищення фінансової стійкості, вдосконалення механізмів управління та глибока адаптація системи до нових соціально-економічних умов. Особливо важливим є розширення кола платників внесків, боротьба з тіньовою зайнятістю та забезпечення прозорого й ефективного адміністрування фондів.

Не менш значущим напрямом є впровадження інноваційних механізмів – зокрема, цифровізація послуг, автоматизація процесів, розвиток інструментів превентивного соціального захисту та розширення можливостей для добровільного страхування. Саме ці зміни сприятимуть підвищенню довіри громадян до системи, скороченню корупційних ризиків і формуванню більш гнучкої, сучасної та соціально орієнтованої моделі захисту населення.

У підсумку, лише за умови комплексного, прозорого та інклюзивного підходу до реформування соціального страхування можна забезпечити його стійке функціонування та відповідність потребам суспільства в умовах тривалої нестабільності.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження в межах бакалаврської роботи на тему «Соціальне страхування в Україні: сучасні виклики та перспективи розвитку» було здійснено комплексне вивчення теоретичних засад, сучасного стану та потенційних напрямів реформування системи соціального страхування в Україні.

У першому розділі сформовано міцне теоретичне підґрунтя для аналізу обраної теми. Було визначено сутність соціального страхування як особливої форми соціального захисту, що ґрунтується на засадах солідарності, обов'язковості, адресності, цільового використання коштів та паритетності управління. Проаналізовано його основні функції — захисну, превентивну, перерозподільчу та стимулюючу, а також розглянуто місце соціального страхування у ширшій системі соціального захисту населення. Вивчено історичні етапи розвитку соціального страхування в Україні, що дало змогу простежити трансформацію системи від зародження до сучасного етапу. Окрім того, було проведено порівняльний аналіз зарубіжних моделей соціального страхування (континентальної, скандинавської, англосаксонської), що дозволило окреслити потенційні напрями запозичення ефективного досвіду для українського контексту.

У другому розділі бакалаврської роботи здійснено глибокий аналіз поточного стану функціонування системи соціального страхування в Україні. Встановлено наявність серйозних викликів, серед яких: хронічна фінансова нестабільність, викликана демографічними змінами, поширенням тіньової економіки та низьким рівнем зайнятості; неефективне управління коштами фондів та фрагментарний контроль за їхнім використанням; слабка інституційна координація, обмежена прозорість, наявність корупційних ризиків і недостатня цифровізація процесів.

Фінансова нестабільність, за даними Міністерства соціальної політики України, дефіцит Фонду соціального страхування у 2023 році склав понад 40 млрд грн, що пов'язано зі збільшенням витрат на виплати через війну та скороченням надходжень через тіньову зайнятість. Демографічні зміни, частка осіб пенсійного віку в Україні становить 25% (дані Держстату за 2023 рік), що створює додаткове навантаження на пенсійну систему. Тіньова економіка, обсяг тіньового сектору в Україні оцінюється в 29-31% ВВП (згідно з дослідженням НБУ за 2023 рік), зокрема через неформальну зайнятість понад 35% працюючого населення. Війна та міграція: Внаслідок повномасштабного вторгнення РФ понад 5 млн українців стали внутрішньо переміщеними особами (дані ООН за 2023 рік), що збільшило витрати на соціальні програми. Корупційні ризики, за оцінками Transparency International, 62% українців вважають корупцію головною проблемою соціальних фондів (2023 рік). Усе це свідчить про системну кризу, яка вимагає кардинальних змін і стратегічного перегляду підходів до функціонування соціального страхування.

У третьому розділі бакалаврської роботи розроблено конкретні рекомендації та напрями вдосконалення системи соціального страхування в умовах сучасних викликів. Серед них, легалізація зайнятості, у 2023 році завдяки електронному сервісу «Дія» легалізовано понад 500 тис. працівників, що дозволило збільшити надходження до Фонду на 12%. Цифровізація, понад 19 млн українців активні користувачі додатку «Дія», що робить його ключовим інструментом для адміністрування соцвиплат. Впровадження е-платформи «Соцстрах» у пілотних регіонах зменшило час обробки заявок з 15 днів до 3. Альтернативне фінансування: Державно-приватне партнерство у сфері соціального страхування залучило додатково 7 млрд грн інвестицій у 2022-2023 роках. Добровільне страхування, лише 8% українців користуються добровільним медичним страхуванням (дані НБУ, 2023), що вказує на потенціал розвитку цього напрямку.

Окрім цього, передбачено розвиток превентивних програм, інтеграцію інноваційних цифрових рішень, автоматизацію контролю фінансів та розвиток

інклюзивних підходів у системі соцзахисту. Реалізація запропонованих заходів дозволить зменшити дефіцит Фонду соціального страхування на 20–25% до 2025 року та охопити цифровими сервісами 90% користувачів, забезпечивши прозорість витрат і ефективність надання соціальних послуг.

Таким чином, проведені дослідження дозволило не лише окреслити ключові проблеми чинної системи соціального страхування в Україні, а й запропонувати комплекс практичних рішень, спрямованих на її модернізацію. Реалізація запропонованих заходів створить передумови для формування ефективної, фінансово стійкої, прозорої та соціально орієнтованої системи соціального страхування, здатної гнучко реагувати на виклики часу та забезпечувати належний рівень соціального захисту громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балахонова О.В. Напрямки вдосконалення соціального страхування в Україні. *Економіка: реалії часу*. №1(17). 2015. С. 13-18.
2. В Україні рівень бідності зріс до 24,2%. Світовий банк. URL : <https://www.slovoidilo.ua/2023/05/01/novyna/ekonomika/ukrayini-riven-bidnosti-zris242-svitovyj-bank> (дата звернення 12.04.2025).
3. Види загальнообов'язкового державного соціального страхування. URL: <https://ips.ligazakon.net> (дата звернення: 25.04.2025).
4. Внукова Н.М. Соціальне страхування: Кредитномодульний курс, учбової літератури. Київ. 2018. 412 с.
5. Губар О.Є. Соціальне страхування у забезпеченні суспільного добробуту. *Фінанси України*. 2022. № 8. С. 130–136.
6. Кириленко О.П. Соціальне страхування: підручник. Тернопіль. ТНЕУ. 2018. 516 с.
7. Коваль О.П. Модернізація системи соціального страхування в Україні. Київ: НІСД. 2014. 38 с.
8. Козоріз Г.Г. Зарубіжний досвід формування ефективних інститутів соціального страхування. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*: зб. наук. пр. Ін-т регіональних досліджень НАН України. 2019. Вип. 1 (99). С. 176-185.
9. Козоріз Г.Г. Роль та місце соціального страхування в системі державних фінансів України. *Вісник Університету банківської справи*. 2017. № 1 (28). С. 110-117.
10. Кропельницька С.О., Солоджук Т.В. Соціальне страхування: навч. посіб. Вид. 2-ге. перерос, та доп. Київ: Центр учбової літератури. 2018. 336 с.
11. Леванда О.М. Проблемні аспекти соціального страхування в Україні щодо ризиків упродовж життя. *Демографія та соціальна економіка*. 2022. № 2 (48). С. 58-77.

12. Лібанова Е. Як змінився ринок праці у воєнний час: сьогодення та перспективи. URL: <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/jak-zminivsja-rinok-pratsi-u-vojennij-chas-sohodennja-ta-perspektivi.html> (дата звернення: 11.05.2025).

13. Модернізація системи соціального страхування в Україні. Аналітична доповідь. Київ: НІСД, 2021. 38 с.

14. Оксана Жолнович розповіла на засіданні Уряду про результати впровадження першої черги ЄІССС. Міністерство соціальної політики України. 18 лют. 2023 р. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/22606.html> (дата звернення: 13.05.2025).

15. Офіційний сайт «Folksam». URL: <https://www.folksam.se/> (дата звернення: 11.05.2025).

16. Офіційний сайт «Verum Expert Clinic». URL: <https://verum.ua/ru/> (дата звернення: 11.05.2025).

17. Офіційний сайт «Адоніс». URL: <https://adonis.com.ua/> (дата звернення: 11.05.2025).

18. Офіційний сайт «Добробут». URL: <https://dobrobut.com/ua> (дата звернення: 11.05.2025).

19. Офіційний сайт «Клініка Святого Миколая». URL: <https://ksm-clinic.com.ua/> (дата звернення 11.05.2025).

20. Офіційний сайт «Медіком». URL: <https://medikom.ua/> (дата звернення: 11.05.2025).

21. Офіційний сайт «Медіс». URL: <https://shop.medis.com.ua/> (дата звернення: 11.05.2025).

22. Офіційний сайт видання «Mind». URL: <https://mind.ua/insurance/rating> (дата звернення: 11.05.2025).

23. Офіційний сайт компанії ПАТ «НАСК «ОРАНТА». URL: <https://oranta.ua/> (дата звернення: 11.05.2025).

24. Принципи соціального страхування. URL: <https://protocol.ua> (дата звернення: 11.05.2025).

25. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19.10.2017 р. № 2168 VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 11.05.2025).

26. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України №1058-IV. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 11.05.2025).

27. Пшеничний П. Здоров'я знову в тренді. Як український бізнес допомагає відновленню ринку ДМС. URL: <https://ingo.ua/news/zdorov-ya-znovu-v-trendi-yak-ukrayinskij-biznes-dopomagaye-vidnovlennyu-rinku-dms> (дата звернення: 11.05.2025).

28. Рейтинг страхових компаній України. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife> (дата звернення: 11.05.2025).

29. Річна консолідована фінансова звітність відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності та звіт незалежного аудитора НАСК «ОРАНТА» від 31 грудня 2023 р. URL: <https://apifalcon.oranta.ua/files/4f7a272d-759c-4461-b3e3-52d89e3c0929> (дата звернення: 12.05.2025).

30. Степанова О.В. Фінансування соціального захисту в умовах децентралізації: зарубіжний досвід та національні реалії. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 22. С. 73-79.

31. Студенікова І. Соціальні видатки: що і чому фінансує держава у 2023 році. URL: <https://voxukraine.org> (дата звернення: 14.11.2024).

32. Чорна Л.О., Кудлаєнко С.В. Соціальна політика України: особливості та напрями розвитку. *Агросвіт*. 2018. № 18. С. 16-20. URL: <http://www.agrosvit.info> (дата звернення: 16.05.2025).

33. Шимків С.А. Зарубіжний досвід організації страхування від нещасних випадків: перспективи адаптації в Україні. *Фінансові послуги*. 2017. №2. С. 42-44. URL: <http://nbuv.gov.ua> (дата звернення: 17.05.2025).

34. Лаврик О. Соціальне страхування в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економічний аналіз*. 2021. Том 31. № 2. С. 107-113.

35. Коверза В.С. (2019) *Social insurance in Ukraine: the current situation and prospects of development*. Східна Європа: економіка, бізнес та управління (5 (22)). pp. 85-89.

36. Федорович, І. (2024). ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНДІВ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ У МІЖНАРОДНОМУ КОНТЕКСТІ: КЛЮЧОВІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ. *Економіка та суспільство*, (63). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-92>.

37. Марич М. Г. Соціальне страхування : навч. посібник. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 176 с.

38. Мацедонська Н. В. Особливості функціонування фондів соціального страхування в країнах світу. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2020. Вип. 2. С. 392–398.

39. Серватинська І.М. Моделі соціальної політики та соціального страхування: світовий і вітчизняний досвід. Світ фінансів. 2014. Вип.3. С. 163–172.

40. Бондар М., Цятковська О., Цятковська, А. Соціальне забезпечення: міжнародно-правовий аспект. Вчені записки Університету «КРОК». 2021. № 4(64), С. 96–105.

41. Венгуренко Т., Ясентюк А. Зарубіжний досвід соціального страхування та перспективи його застосування в Україні. *Economic Analysis*. 2020. № 30.4. С. 118–124.

42. Ільчук Л. І. Світовий досвід моделей соціальної політики та їх можливість використання в Україні. Науково-дослідний інститут соціальної політики Міністерства соціальної політики України і НАН України. 2015. URL: <http://ipzn.org.ua/svitovyj-dosvid-modelej-sotsialnoyi-polityky-ta-yih-mozhlyvist-vukorystannya-v-ukrayini/>

43. Сай Д. В. Сучасні тенденції розвитку соціального забезпечення та соціальної роботи в Європейському союзі. Наукові праці: Науково-методичний журнал. 2017. Вип. 281. Т. 293. С. 83–89.

44. Железняк О.В. Проблема впровадження європейських моделей фінансового забезпечення фондів соціального страхування. Економічний вісник університету. 2017. Вип. № 35/1. С. 200–205.

45. Длугопольський О. В. Соціальна політика Японії в контексті забезпечення загального добробуту. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2017. Вип. 25 (1). С. 58–61.

46. Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 липня 2014 р. № 280. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280-2014-%D0%BF#Text>.

47. Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного Фонду України у 2023 році. URL: <https://www.pfu.gov.ua/byudzhet/zvit-provykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny/>.

48. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України № 1533-III від 02.03.2000 р. (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>.

49. Про затвердження бюджету Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття на 2024 р.: Постанова КМУ від 30 січня 2024 р. № 98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/98-2024-%D0%BF#Text>.

50. Про затвердження Положення про Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю: Наказ Міністерства соціальної політики України № 129 від 14.04.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0528-11#Text>.

51. Смирнова І.І., Лихошва О.Ю., Рак Н.В., Горієва Л. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми в Україні. Економічний вісник Донбасу. 2020. № 3(61). URL: <http://evd.luguniv.edu.ua/index.php/evd/article/view/190>.

52. А. В. Майстер, А. А. Славкова. СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ. Інвестиції: практика та досвід № 2/2025. С. 108-113.

53. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/> 7. Офіційний сайт Рейтингового агентства Форіншуер. URL: <https://forinsurer.com/ratings>.

54. Маршук Л. М., Поплавська Є. М. Виклики ринку страхування в Україні у воєнний період. Modern engineering and innovative technologies. 2022. С. 26-29.

55. Chvertko L., Vinnytska O., Korniienko T. Inclusive orientation of the development of the insurance market of Ukraine in the conditions of digitalization of the economy. Strategii si politici de management in economia contemporana [Resursa electronica]: conf. st. intern., editia a 7-a, 9-10 iunie 2022. Chisinau: ASEM, 2022. P. 358-364.

56. Черняхівський В. План Маршала для українського страхового ринку. NV Бізнес: веб-сайт. 2022. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/yak-vplinula-viynanastrahoviy-rinok-ekspert-ostanni-novini-50237940.html>.

57. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996 р. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

58. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14 січня 1998 року № 16/98-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 23. Ст. 121. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80#Text>.

59. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 46-47. Ст. 403. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>.

60. Проект Закону про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування: Проект Закону України від 18.07.2016 № 4981-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59811.

61. Проект Закону про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування в Україні: Проект Закону України від 02.08.2016 № 4981-2. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59862.

62. Європейський кодекс соціального забезпечення: Міжнародний документ від 16.04.1964 № ETS N 48. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329#Text.

Правління Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності від 22.12.2010 № 26. [URL:https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0111-11#Text](https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0111-11#Text).

71. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. Відомості Верховної Ради, 2015, № 1, ст.1. [URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text).

72. Хропонюк, Д. ., & Длугопольський, О. (2022). СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ. *Innovation and Sustainability*, (1), 118–126.

73. Born P., Vujakowski D. Economic transition and insurance market development: Evidence from postcommunist European countries. *The Geneva Risk and Insurance Review*, 2022. P. 1-37.

74. Singhal N., Goyal S. & Singhal T. The relationship between insurance and economic growth in Asian countries: a regional perspective. *Macroeconomics and Finance in Emerging Market Economies*, 2022. №15(3). P. 301-322, DOI: 10.1080/17520843.2021.1957599

75. Полторац А. С. Розвиток страхових ринків як базис забезпечення резильєнтності систем гарантування соціально-економічної безпеки регіонів. «Modern Economics», 2022. № 34. 82-89.

76. Бурбель Л. Шість головних викликів, з якими зустрівся страховий ринок упродовж шести місяців війни. Interfax Ukraine. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/856594.html>.

77. Соціальне страхування: навч. посібник / М.Г. Марич. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 2022. 176 с.

78. Проект Закону України «Про накопичувальне пенсійне забезпечення» від 17.04.2023 р. № 9212. URL: https://biz.ligazakon.net/news/218912_u-rad-zarestrovano-zakonoprokt-pro-pensynu-reformu (дата звернення: 05.05.2025).

79. Ю.С. Система соціального страхування в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Монографія, 2025 – 264 С.